

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jari Rantakangas

NARRATIIVINEN PÄIHDETYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Päihdetyön palvelukuvaus

Sosiaali- ja terveysala
2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Jari Rantakangas
Opinnäytetyön nimi	Narratiivinen päihdetyö lastensuojelulaitoksessa Päihdetyön palvelukuvaus
Vuosi	2022
Kieli	suomi
Sivumäärä	41 + 2 liitettä
Ohjaaja	Aira Bragge

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli laatia palvelukuvaus lastensuojelun sijaishuollossa tehtävästä päihdetyöstä. Palvelukuvauksessa sanoitetaan mitä päihdetyö sijoitettujen nuorten (13–17-vuotiaat) kanssa pitää sisällään ja mitä siinä tulee ottaa huomioon. Tämä opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka lopputuotoksen on tarkoitus toimia esitteenä esimerkiksi palvelua tilaaville kunnille kyseisessä yksikössä tehtävästä päihdetyöstä. Palvelukuvaus on spesifi, joten sitä on vaikea hyödyntää muiden lastensuojelulaitosten tarpeisiin.

Opinnäytetyön teorettinen viitekehys käsittelee lastensuojelun sijaishuollossa tehtävää päihdetyötä ohjaavia lakeja, päihdetyötä murrosikäisten kanssa sekä narratiivisen päihdetyön menetelmiä. Teorettisessa viitekehyksessä on pohdittu myös esimerkiksi mielialahäiriöiden vaikutusta päihteidenkäyttöön.

Opinnäytetyön lopputuloksena tehty palvelukuvaus on toiminut myös kyseisen yksikön internetsivujen pohjana, josta löytyy tietoa siitä, millaista palvelua tarjotaan ja millaisin toimintaperiaattein. Palvelukuvaus kattaa laajasti eri kannoilta katseltuna kyseisen yksikön työskentelytavat sellaisten nuorten, joilla on haasteita päihdeiden kanssa tukemiseksi.

ABSTRACT

Author	Jari Rantakangas
Title	Narrative Substance Abuse Work in a Child Protection Unit Service Description of Substance Abuse Work
Year	2022
Language	Finnish
Pages	41 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Aira Bragge

The purpose of this bachelor's thesis was to make a description of substance abuse work in a child protection unit. The description describes what substance abuse work includes with adolescent in foster care (age 13–17) and what has to be taken into account. This bachelor's thesis is a development assignment which aims to produce information for the municipalities about substance abuse work in a child protection unit. The description is specific, which means that it is hard for other child protection units to take advantage of it.

The theoretical framework of this bachelor's thesis covers the legislation related to substance abuse work, substance abuse work with adolescents and the narrative methods of substance abuse work in a child protection unit. Mental health problems and their impact on using illegal substances is also taken into consideration in this bachelor's thesis.

This service description has been used for as a basis for the websites of this specific child protection unit. This website gives information about what kind of services are provided and what the principles of this work are. The service description covers widely the different ways of working with adolescents that struggle with substance abuse problems.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO JA RAJAUKSET	7
2	LAIT LASTENSUOJELUSSA JA PÄIHDETYÖSSÄ	9
	2.1 Lastensuojelulain huomioiminen päihdetyössä	9
	2.2 Päihdehuoltolain huomioiminen päihdetyössä	14
3	PÄIHDETYÖ MURROSIKÄISTEN KANSSA.....	17
	3.1 Päihdetyön arvot ja etiikka.....	17
	3.2 Murrosikä.....	19
	3.3 Aktiivisuus- ja tarkkaavaisuus- sekä mielialahäiriöt	22
4	NARRATIIVINEN PÄIHDETYÖ.....	24
	4.1 Päihdetyö alkaa kokonaiskuvan rakentamisella.....	25
	4.2 Riskitekijät ja suojaavat tekijät	26
	4.3 Dialogisuus	28
	4.4 Ratkaisukeskeinen työote.....	29
	4.5 Kognitiivinen psykoterapia päihdetyön tukena	31
	4.6 Motivoiva haastattelu.....	32
	4.7 Ketjuanalyysi	35
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	37
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	42

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Lait lastensuojelun päihdetyössä	16
Kuvio 2. Murrosiän kokonaisuus	20
Kuvio 3. Narratiivinen päihdetyö	25
Kuvio 4. Ketjuanalyysin eteneminen	36
Taulukko 1. Suojaavat tekijät ja riskitekijät	27
Taulukko 2. Motivoinnin muutosvaiheet.....	33

LIITELUETTELO

LIITE 1. Päihdetyön runko

LIITE 2. Päihdetyön palvelukuvaus

1 JOHDANTO JA RAJAUKSET

Aloitin päihdetyöntekijänä lastensuojelun sijaishuollossa tammikuussa 2021. Päihdetyö oli kyseisessä yksikössä repaleista usein vaihtuvien vastuuhjaajien vuoksi. Halusin rakentaa päihdetyölle selkeän rungon, jonka pohjalta päihdetyötä pystyy toteuttamaan tavoitteellisemmin ja selkeämmin. Selkeän rungon tavoitteena oli myös tuoda päihdetyö näkyväksi ja helpottaa sen seurantaa.

Tämä opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka lopputuotoksena on palvelukuvaus lastensuojeluyksikössä tehtävästä päihdetyöstä sekä selkeä päihdetyön runko. Teorettinen viitekehys rakentuu sijoitettujen nuorten kanssa tehtävää päihdetyötä ohjaavista laeista sekä narratiivisuudesta.

Koen että tämä opinnäytetyö on omalta osaltaan niin sanottu pioneerityö. Narratiivisuudesta löytyy jonkin verran tutkittua tietoa, kuten esimerkiksi opinnäytetöitä ja kirjallisuutta, mutta varsinkin narratiivisuuden liittäminen suoraan päihdetyöhön on uusi näkökulma. Tässä opinnäytetyössä ja sen kirjoittamisessa näkyy vahvasti käytännön kokemuksen kautta hankittu tieto. Oman, vahvan kokemukseni takia opinnäytetyö on poikkeuksellisesti osittain kirjoitettu minämuodossa. Opinnäytetyöni rakentui niin, että etsin kirjallisuudesta tukea käytännön kautta hankkimalleni tiedolle.

Rajasin opinnäytetyöni nuorten kanssa tehtävään päihdetyöhön ja sen kehittämiseen, vaikka osittain samoja elementtejä voisi käyttää myös aikuisten kanssa tehtävässä työssä. Tässä työssä nuorilla tarkoitetaan 13–17-vuotiaita. Tässä opinnäytetyössä ei käsitellä päihteitä erikseen, sillä työn pääpaino on päihdetyön menetelmissä. Päihteillä viitataan alkoholiin, huumausaineisiin sekä päihdyttäviin reseptilääkkeisiin.

Yhteistyöorganisaation kanssa on sovittu, että heitä ei tässä opinnäytetyössä mainita nimeltä. Puhun siis vain omasta työstäni ja ”Palvelukuvauksessa” yhteistyöorganisaation nimi on korvattu merkein XX.

Opinnäytetyön lähtökohtana toimii tekemäni ”Päihdetyön runko” (Liite 1.) Opinnäytetyön tuotoksena tein ”Päihdetyön palvelukuvauksen” (Liite 2.) Palvelukuvauksen ideana on toimia aukikirjoitettuna esitteenä siitä, millaista päihdetyötä kyseisessä yksikössä tehdään. Palvelukuvaus-esitystä voidaan lähettää sosiaalityöntekijöille, vanhemmille ja muille tarpeellisille sidosryhmille. Tekemääni palvelukuvausta on jo nyt käytetty organisaation päihdetyön yhtenäistämiseen. Palvelukuvauksen tarkoitus on myös helpottaa työntekijöitä ja toimii heidän tukena muussa ohjaustyössä. Toivon, että tämän opinnäytetyön lukeminen ja tutustuminen suunniteltuun päihdetyön runkoon tuo sosiaalialan ammattilaisille uusia näkökulmia ja työkaluja.

2 LAIT LASTENSUOJELUSSA JA PÄIHDETYÖSSÄ

Tässä kappaleessa käsittelen lakeja, jotka ohjaavat päihdetyötä lastensuojeluyksikössä. Lakien tarkoitus on ohjata ja rajoittaa, mutta myös mahdollistaa työskentelyä nuorten parissa, joilla on haasteita päihteiden kanssa. Lastensuojelulaki on suurin yksittäinen laki, joka ohjaa lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen nuorten kanssa tehtävää päihdetyötä. Lastensuojelulaki on päivitetty viimeksi 1.1.2020, mutta lastensuojelulakia ollaan nyt uudistamassa. Toinen päihdetyötä ohjaava laki on päihdehuoltolaki.

2.1 Lastensuojelulain huomioiminen päihdetyössä

Lastensuojelua ja sijoitettujen lasten kohtelua ohjaavat monet lait, suositukset ja eettiset periaatteet. Näin ollen myös sijoitettujen lasten kanssa tehtävässä päihdetyössä on nämä otettava huomioon. Alapuolelle olen kerännyt lastensuojelulaista kohtia, jotka eritoten on huomioitava laadukkaassa ja tarkoituksen mukaisessa päihdetyössä.

Lastensuojelulain tarkoitus (417/2007, 1§) on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Päihteitä käyttämällä nuori saattaa vaarantaa omaa kasvuaan ja ikätasoista kehitystään. Päihdetyöllä turvataan lapsen kasvua ja kehitystä ja tarpeen mukaan tarjotaan erityistä suojelua.

Vastuu lapsen hyvinvoinnista (417/2007, 2§) ja lastensuojelun periaatteet (417/2007, 4§). Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain. Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Päihdetyöntekijän on tuettava perhettä ja mahdollisuuksien mukaan osallistaa vanhempia päihdetyön tekemiseen, lapsen kasvattamiseen ja tukemiseen. Tavoitteena päihdetyössä on perheen uudelleen yhdistäminen.

Nuoren mielipide ja toivomukset (417/2007, 5§). Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä.

Avoimessa ja vuorovaikutuksellisessa päihdetyössä lapsen mielipiteet ja toivomukset ovat isossa roolissa. Jatkuva keskustelu sekä tapahtumien ja toimenpiteiden sanoittaminen nuorelle on erityisen tärkeää. Syyt ja seuraamukset pyritään sanoittamaan. Nuorta osallistetaan oman elämän suunnitteluun ja pyritään siihen, että mielipiteet ja toivomukset huomioidaan. Pyritään myös kuvaamaan tilannetta, jossa toiveet toteutuvat ja sitä, mitä niihin pääseminen vaatii.

Nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (417/2007, 7§). Kunnan sosiaalihuollosta muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.

Tämä kohta nousee päihdetyössä esille, kun kokonaisvaltainen ymmärrys nuoren tilanteesta on syntynyt ja lähdetään pohtimaan kasvuolojen epäkohtien poistamista, esimerkiksi kotiharjoitteluiden muodossa tai tapaamisoikeus asioissa. Myös jatkuva seuranta, edistäminen ja raportointi kuuluvat päihdetyöhön.

Lastensuojelun järjestäminen ja kehittäminen (417/2007, 11§) ja palvelun kehittäminen ja kasvatuksen tukeminen (417/2007, 8§). Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen. Palveluja järjestäessä sekä niitä kehittäessä huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia ja huoltajia lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve.

Päihdetyön ja oman työskentelyn jatkuva kriittinen arviointi ja kehittäminen on tärkeää, jotta nuoret sekä heidän huoltajansa saavat parhaan mahdollisen avun. Lisäksi on tärkeää jatkuvasti arvioida tarjottavan palvelun riittävyttä ja mahdollisesti muita hoitomuotoja.

Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen (417/2007, 14§). On huolehdittava siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen sekä terveydenhuollon oikeudellista ja muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.

Päihdetyön jatkuva kehittäminen, oman työskentelyn kriittinen arviointi, uusien toimintatapojen pohtiminen ja uusien auttamiskanavien löytäminen ovat lähtökohtia moniammatilliselle asiantuntijaryhmälle. Päihdetyöhön on hyvä osallistaa vanhempia, sosiaalityöntekijää, omaohjaajia, sairaanhoitajia, nuorisopsykiatreja ja kokemusasiantuntijoita. Yhdessä pohditaan ratkaisuja nuoren auttamiseksi. Tarvittaessa järjestetään moniammatillisia ryhmiä.

Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen (417/2007, 20§). Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.

Myös päihdetyössä harvoin ylhäältä tulevat määräykset ja ohjeistukset ovat niitä toimivimpia tapoja. Motivoimalla, kuuntelemalla ja yhdessä tehdyillä päätöksillä päästään parhaisiin ja kestävämpiin lopputuloksiin.

Lastensuojelutarpeen selvitys (417/2007, 27§). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta.

Osana lastensuojelutarpeen selvitystä voidaan päihdetyön osalta joutua tekemään päihteidenkäytön ja riippuvuuden arviointia. Nämä käytön ja riippuvuuden arvioinnit voivat olla isossakin roolissa, kun lastensuojelutoimenpiteitä ja tarvetta arvioidaan.

Asiakassuunnitelma (417/2007, 30§). Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.

Asiakassuunnitelmassa tulee ilmetä lyhyen ja pitkän tähtäimen tavoitteet. Päihdetyön selkeä kirjaaminen osaksi asiakassuunnitelmaa auttaa kaikkia osapuolia hahmottamaan nykytilanteen ja selkeyttää tavoitteita, joita kohti työtä ja matkaa tehdään.

Asiakkaan asioista pidettävä neuvottelu (417/2007, 31§). Lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi tulee järjestää neuvotteluja, joihin voivat lastensuojelun työntekijän arvion perusteella tarvittaessa osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat, muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat tai lapsen huolenpitoon keskeisesti osallistuvat henkilöt, muut lapselle tai perheelle läheiset henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot.

Päihdetyöntekijän rooli voi myös olla osallistua näihin neuvotteluihin. Osallistumisen rooli ei kuitenkaan korostu liikaa, jos laadukkaassa päihdetyössä on huomioitu muiden tahojen osallistaminen. Esimerkiksi omaohjaajien mukana olo päihdetyössä tai vähintään avoin keskustelu nuoren päihdeasioista takaavat ajankohtaisen ja oleellisen tiedon kulun.

Asioiden kirjaaminen (417/2007, 33§). Lastensuojelun työntekijöiden tulee merkitä lasta tai nuorta koskeviin asiakasasiakirjoihin lastensuojeluasian 26 §:n 1 momentissa tarkoitettua vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot.

Tämä asia on pakollinen, mutta laadukkaalla ja hyvin suunnitellulla kirjaamisella päästään huomattavasti parempiin tuloksiin, kuin huonosti hoidetulla kirjaamisella. Kirjaaminen antaa lähtökohtaisesti päihdetyölle ammattimaisen otteen. Laadukkaasta kirjaamisesta selviää monia eri asioita, kuten alkutilanne, nykytilanne, tavoitteet, edistymiset, retkahdukset, yhteistyötahot, pohdittavat asiat, toimivat menetelmät, ei toimivat menetelmät, jne. Kirjaamiseen ja hyviin suunnitelmiin kannattaa panostaa.

Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen (417/2007, 40§) ja huostassapidon kesto lakkaaminen (417/2007, 40§). Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos: 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveytään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi.

Näitä lakipykäläiä ei päihdetyössä saa unohtaa. Laki määrittää velvollisuuden huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen, mutta sama laki koskee myös huostaanoton purkamista. Onko esimerkiksi päihdetyöllä saavutettu sellaisia asioita, että huostaanotto voidaan kokonaan purkaa tai onko jokin lievempi tukitoimi mahdollista tai kannattaako tällaisia asioita kenties pohtia. Tavoitteena kuitenkin on lapsen etu ja perheen yhdistäminen, kun tilanne sen sallii.

Sijaishuoltopaikan valinta (417/2007, 50§). Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen.

Päihdetyönkin osalta on syytä jatkuvasti arvioida sijaishuoltopaikan oikeellisuutta. Tällä tarkoitan mahdollisuutta auttaa nuorta. Tarjoaako kyseinen paikka laadukkaan ja oikeinmitoitettun avun. Pystytäänkö tarjoamaan nuoren tarvitsemaa apua siinä mittasuhteessa kuin se on tarpeellista. Välillä myöntäminen omaan riittämättömyyteen on tarpeellista. Riittämättömyyden myöntäminen tietyin perustein ei ole heikkoutta, vaan kertoo vahvuudesta osata pohtia ja mitoittaa hoito oikein.

Lastensuojelulain luvussa 11 käsitellään rajoitustoimenpiteitä sijaishuollossa (417/2007, 61§-74§) Rajoitustoimenpiteet ovat suuressa roolissa myös päihdetyössä. Rajoitustoimenpiteitä pitää kuitenkin arvioida joka kerta harkiten ja tarkkaan. Lapsen etu on kuitenkin aina etusijalla. Rajoitustoimenpide pitää myös aina olla perusteltu ja oikein mitoitettu. Rajoitustoimenpiteitä joudutaan kuitenkin käyttämään silloin kun, lapsi omalla toiminnallaan vaarantaa omaa kasvuaan ja ikätasoista kehitystään. Päihdetyötä tukevia rajoitustoimenpiteitä ovat esimerkiksi henkilönkatsastus (LSL 2007/417 66a§), henkilöntarkastus (LSL 2007/417 66§), omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen (LSL 2007/417 67§1.-3.mom. §), liikkumisvapaudenrajoitus (LSL 2007/417 69§), yhteydenpidonrajoitus (LSL 2007/417 62§), aineiden ja esineiden haltuunotto (LSL 2007/417 65§), eristäminen (LSL 2007/417 70§), kiinnipitäminen (LSL 2007/417 68§).

2.2 Päihdehuoltolain huomioiminen päihdetyössä

Lastensuojelulain ohella myös päihdehuoltolaki täytyy huomioida lastensuojelulaitoksessa tehtävässä päihdetyössä. Päihdehuoltolain tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä, sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjien ja heidän läheisten toimintakykyä.

Päihdehuollon tavoitteet (41/1986, 1§) ja huollon tarve (41/1986, 7§). Päihdehuollon tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Päihdehuollon palveluja tulee antaa henkilölle, jolla on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia, sekä hänen perheelleen ja muille läheisilleen. Palveluja on annettava henkilön, hänen perheensä ja muiden läheistensä avun, tuen ja hoidon tarpeen perusteella.

Päihdetyön toimintamallia ja toimintatapaa suunniteltaessa on huomioitava juuri tuo asiakkaan toimintakyky ja sen parantaminen, mutta huomioitava samalla myös koko perhe ja tarjottava kokonaisvaltaisia ratkaisuja tilanteeseen.

Päihdehuollon järjestäminen (41/1986, 3§) ja palvelujen kehittäminen (41/1986, 6§). Kunnan on huolehdittava siitä, että päihdehuolto järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Päihdehuollon palveluja on järjestettävä yleisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja kehittämällä sekä antamalla erityisesti päihdehuoltoon tarkoitettuja palveluja. Sosiaali- ja terveydenhuollon yleisiä palveluja tulee kehittää siten, että niiden piirissä pystytään riittävästi hoitamaan päihteiden ongelmakäyttäjiä sekä tarvittaessa ohjaamaan avun ja tuen tarpeessa oleva henkilö erityisesti päihdehuoltoon tarkoitettujen palvelujen piiriin.

Keskeiset periaatteet (41/1986, 8§). Päihdehuollon palvelut on järjestettävä siten, että niiden piiriin voidaan hakeutua oma-aloitteisesti ja niin, että asiakkaan itsenäistä suoriutumista tuetaan. Hoidon on perustuttava luottamuksellisuuteen. Toiminnassa on otettava ensisijaisesti huomioon päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä etu.

Lastensuojelulaitoksessakin tehtävän päihdetyön periaatteet noudattavat näitä samoja asioita. Omalta osalta päihdetyön suunnittelulla ja kehittämisellä pyritään vastaamaan näihin tarpeisiin.

Päihdetyön vastaanottaminen on vapaaehtoista ja päihdetyön aloittamisen kynnyks pidetään hyvin matalana. Päihdetyötä tehdään asiakkaan ehdoilla. Päihdetyöhön liittyvät keskustelut voidaan pitää täysin luottamuksellisina. Asiakas määrittelee, keitä päihdetyöhön otetaan mukaan. Ensisijaisena asiana on lapsen etu.

Yhteistoiminta (41/1986, 9§). Päihdehuollon alalla toimivien viranomaisten ja yhteisöjen on oltava keskenään yhteistyössä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä päihdehuollon ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon, raittiustoimen, asuntoviranomaisten, työvoimaviranomaisten, koulutoimen, nuorisotoimen sekä poliisin keskinäiseen yhteistyöhön.

Lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön on syytä huomioida yhteistoiminta ja mahdollisuuksien mukaan kehittää sitä jatkuvasti. Yleisimpiä yhteistyökumppaneita on nuorisopsykiatria, koulutoimi, nuorisotoiminta, NA-ryhmät ja poliisi.

Hoidon järjestäminen (41/1986, 16§). Asiakkaalle on järjestettävä mahdollisuus osallistua hoidon suunnitteluun, toimenpiteiden valintaan ja hoitoyhteisön toimintaan.

Kokemuksen perusteella voin todeta, että parhaisiin lopputuloksiin päästään, kun asiakas otetaan mukaan hoidon suunnitteluun jo alkuvaiheessa. Toiminta pidetään avoimena ja kaikki päätökset ja toimenpiteet sanoitetaan asiakkaalle.

Hoitoon määräämisen edellytykset (41/1986, 10§). Hoitoon tahdostaan riippumatta voidaan määrätä henkilö, jonka hoidon ja huollon järjestämisessä vapaaehtoisuuteen perustuvat palvelut eivät ole mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi (terveysvaara tai väkivaltaisuus).

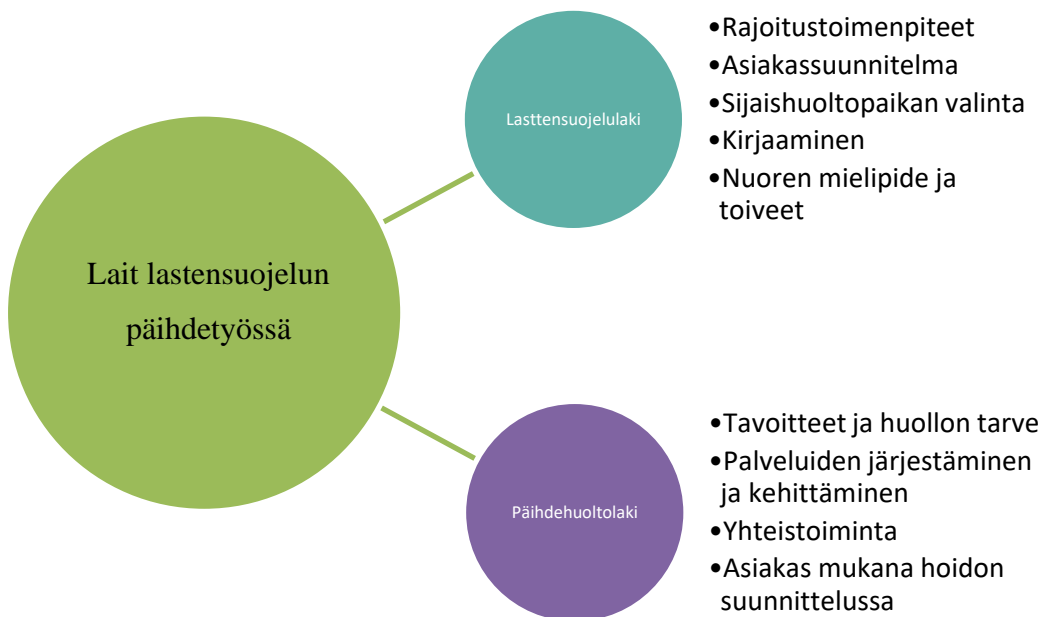
Valitettavasti välillä vastaan tulee tällaisia tilanteita, jolloin tarjottava apu ei riitä. Oman työn kriittistä arviointia ja auttamismahdollisuuksien puntarointia on syytä tehdä. Lastensuojelulaitoksessa tehtävällä päihdetyöllä on myös rajansa. Ei ole heikkoutta myöntää, että tarjottava apu ei riitä. Välillä moniammatillisen työryhmän ja muiden sidosryhmien kanssa on syytä pohtia muita auttamisen keinoja.

Eristäminen (41/1986, 26§) ja pakotteet ja rajoitukset (41/1986, 27§). Tahdostaan riippumatta hoitoon määrätty henkilö voidaan eristää toimintayksikössä, jos hän on vaaraksi itselleen taikka muille tai jos eristäminen on henkilön hoidon kannalta muutoin erityisen perusteltua. Hoidossa olevalla on päihteitä tai niiden käyttöön

liittyviä välineitä taikka turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, ne on otettava toimintayksikön haltuun.

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee hyvin tarkkaan ne keinot, joita lastensuojelulaitoksessa voi käyttää. Välillä näitä keinoja joutuu myös käyttämään päihdetyön tukena.

Alla olevassa kuviossa 1 olen yksinkertaistanut lastensuojelun sijaishuollossa tehtävän päihdetyötä ohjaavien lakien keskeisimpiä kohtia. Lakien toteutumista valvotaan erilaisin tarkastuskäynnein sekä sisäisillä auditoinneilla. Lakien on tarkoitus turvata nuorten oikeuksien toteutuminen.

Kuvio 1. Lait lastensuojelun päihdetyössä.

3 PÄIHDETYÖ MURROSIKÄISTEN KANSSA

Tässä kappaleessa käsittelen päihdetyön arvoja, murrosiän aiheuttamia haasteita sekä päihteidenkäytön ja mielialahäiriöiden yhteyttä. Murrosikä katsotaan alka-vaksi 13–14-vuotiaana, mutta sen kestoa on vaikea arvioida yksilöllisyyden vuoksi. Kari Turunen linjaa murrosiän asettuvan ikävuosien 13–16 välille. Itse linjaan tässä työssä murrosiän 13–17 ikävuosien väliin. Murrosikä tarkoittaa vaihetta, jossa lapsi saavuttaa sukukypsyyden. Päihdetyön kannalta tärkeää on kiinnittää huomiota nimenomaan sisäiseen kehitykseen, eikä niinkään fysiologiseen murrokseen. Murrosikä aiheuttaa nuoren mielessä kuohuntaa sekä tunteiden ailahtelua. (Turunen 2005,114.)

Huumeiden käyttö nuorten keskuudessa vaikuttaa arkipäiväistyneen. Tämä näkyy siten, että yhä useampi nuori tuntee jonkun, joka on kokeillut huumeita tai tarjonnut niitä heille. Nuorten keskuudessa kannabis on yleisimmin käytetty huumausaine. Kannabisasenteet ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Vuonna 2015 lähes puolet nuorista ajatteli, ettei kannabiskokeiluihin liity mitään riskejä tai riskit ovat ainakin vähäisiä. (Aalto, Alho & Niemelä 2018, 250–251.)

3.1 Päihdetyön arvot ja etiikka

Päihdetyössä tulee huomioida lastensuojelu- sekä päihdehuoltolakien lisäksi arvot ja etiikka. Tärkeämpinä eettisinä periaatteina voidaan pitää ihmisarvon kunnioittamista ja yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Talentia on jaotellut etiikan sisältävän seuraavaa:

- ihmisen oikeuden ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan
- arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen
- itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden
- jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottamisen
- ihmisen voimavarojen ja vahvuuksien huomioimisen
- oikeuden osuuteen voimavaroista
- yhdenvertaisuuden
- epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustamisen
- syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen.

Sosiaalialalla työskennellessä arvot ja etiikka ovat tärkeässä asemassa. Tämän opin-
näytetyön lopputuotoksena syntyneessä palvelukuvauksessa (Liite 2.) etiikka nä-
kyy mm. itsemääräämisoikeudessa, kuulluksi tulemisessa ja yhdenvertaisuudessa.
Työntekijän tulee pohtia omia arvojaan ja peilata niitä sosiaalialalla tärkeinä pidet-
täviin arvoihin. Arvoja, jotka muuttuvat käytännön toiminnassa teoiksi, kutsutaan
eettisiksi periaatteiksi. Ammattietiikka ohjaa tehtyä työtä, mutta eivät anna suoria
vastauksia erilaisiin ristiriitatilanteisiin, vaan ne ohjaavat analysoimaan työnteki-
jän velvollisuuksien sekä asiakkaan oikeuksien välistä suhdetta. Sosiaalityötä ohjaa
laki, mutta ammattietiikka on sitä laajempi käsite ohjaten ammatillista toimintaa
sekä siinä tehtyjä ratkaisuja. (Talentia Arki, arvot ja etiikka 2017, 7.)

Jokainen ihminen on yhtä arvokas. Ihmisarvo on ihmisoikeudenperusta. Jokaiselle
ihmisellä on oikeus tavoitella hyvää elämää. Meillä kaikilla on velvollisuus kunni-
oittaa ihmisyyttä ja edistää ihmisen hyvinvointia. Kaikkia osapuolia on kohdeltava
tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti. Erilaisiin ihmisiin ja heidän mielipiteisiinsä
on suhtauduttava kunnioittavasti, vaikka oma näkemys poikkeaisikin heidän näke-
myksestään. Tasa-arvoisen ja kunnioittavan vuorovaikutuksen tavoitteena on asi-

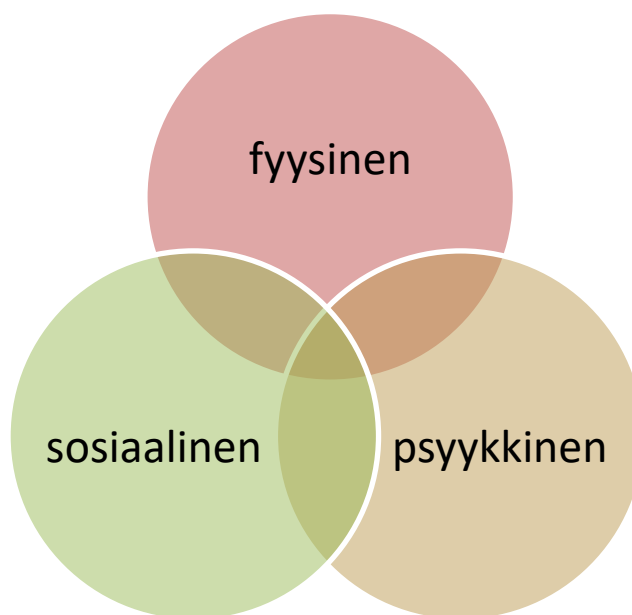
akkaan osallisuus ja hyvä elämä. Päihdetyössä noudatetaan tasa-arvoista ja asiakasta kunnioittavaa vuorovaikutusta. Asiakasta on kohdeltava yksilönä, jolla on omat ajatukset, uskomukset, mielipiteet ja tunteet. Päihdetyön tavoitteena on asiakkaan hyvän elämän edistäminen ja tulevaisuuden haaveisiin pääseminen. Päihdetyössä on huomioitava asiakkaan kaikki olosuhteet, jotka voivat parantaa hänen elämänlaatuansa. Päihdetyötä koskevissa päätöksissä täyttyy myös huomioida asiakkaan itsemääräämisoikeus ja vapaaehtoisuus. Lastensuojelussa asiakas ei kuitenkaan omilla päätöksillään saa vaarantaa omaa kasvuaan ja ikätasoista kehitystään. Rajoittavissa päätöksissä on huomioitava asiakkaan mielipiteen lisäksi hänen huoltajiensa sekä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän mielipide. (Tietopuu, 2020.)

3.2 Murrosikä

Laadukkaan päihdetyön tekeminen vaatii myös laaja-alaista ymmärrystä asiakkaan tilanteesta. Siksi tässä kohtaa on hyvä käsitellä myös murrosikää erikseen. Murrosikään sisältyy monenlaisia muutoksia ja toiset niistä saattavat tuntua uusilta ja pelottavilta. Murrosiän aikana nuori saattaa kohdata pelkoa, ahdistusta ja monenlaisia tunteita, joita aikaisemmin ei ole kokenut. Murrosiässä tunteet ja tuntemukset saattavat tuntua nuoresta paljon voimakkaammilta ja joskus jopa ylitsevämmiltä. Päihdetyön kannalta on hyvä muistaa, että päihteet saattavat laukaista näitä tuntemuksia, mutta myös päihteidenkäyttö saattaa olla keino lievittää ja kestää näitä uusia tuntemuksia.

Murrosiällä tarkoitetaan kehitysvaihetta, jonka aikana lapsi kasvaa fyysisesti ja biologisesti aikuiseksi. Murrosikä voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen; 12–14-vuotiaat (varhaismurrosikä), 15–17-vuotiaat (varsinainen murrosikä) ja 18–22-vuotiaat (myöhäismurrosikä) (Aalberg & Siimes 2007, 68). Eri vaiheissa olevat nuoret ovat erilaisia, vaikka heitä yhdistääkin jatkuva kehittyminen niin fyysisesti, psyykkisesti, kuin sosiaalisestikin. Näiden osa-alueiden näkökulmasta tulee lähestyä myös murrosiän tarkastelua. Kuvio 2. kuvaa näiden osa-alueiden kytköksiä toisiinsa, eikä niitä voi erottaa toisistaan murrosiästä puhuttaessa. (Aaltonen, Ojanen, Vilhunen

& Vilén2003,51.) Nuorten kanssa tehtävän päihdetyön kannalta nämä eri osa-alueet tulee huomioida siksi, että sosiaalinen kehitys lisää ryhmäpainetta ja osallisuuden tärkeyttä, psyykinen kehitys itsenäistymistä ja vanhemmista irtaantumista ja fyysinen kehitys vaikuttaa itsetuntoon ja identiteettiin.

Kuvio 2. Murrosiän kokonaisuus. (Aaltonen ym. 2003,51.)

Nuorten kanssa tehtävässä päihdetyössä tulee huomioida, että nuorten aivot eivät ole vielä täysin kehittyneet. Silloin aivojen hermoverkostot ikään kuin järjestäytyvät uudelleen. Kehittymättömät aivot ovat murrosiän tunnemyrskyjen sekä impulsiivisuuden takana. Aivojen limbisiin alueisiin kuuluvat manteliumake sekä mielihyvakeskus toimivat tehokkaammin, kuin kehittymätön etuotsalohko (Hermansson & Sajaniemi 2018). Limbisen osan tehtävä on osallistua tunteiden syntyyn sekä muistamiseen. Etuotsalohko vastaa käyttäytymisestä, tunteiden säätelystä, tiedonkäsittelystä, päätöksenteosta ja ajattelusta. Dopamiinin erityis lisääntyy murrosiässä, jolloin nuoret saattavat tavoitella mielihyvää ja elämyksiä. Tämä voi johtaa lyhytnäköiseen ja riskejä sisältävään käyttäytymiseen. (Siegel 2019, 89,

114–115.) Koska nuorten etuotsalohko on vielä kehittymätön, niin nuoret saattavat käyttäytyä helpommin impulsiivisesti ja ottaa tarpeettomia riskejä (Hermanson & Sajaniemi 2018). Impulsiivinen käyttäytyminen lisää riskiä päihdekokeiluun ja päihneiden käyttämiseen, näin ollen nuori ottaa tarpeettomia riskejä oman elämänsä kannalta.

Turunen (2005) nostaa esille muutamia murrosiän muutoksia, joita ei tässä asiayhteydessä sovi unohtaa. Tunteet ja niiden voimistuminen saattavat aiheuttaa nuoressa kuohuntaa. Tunteet saattavat heitellä ja nuori elää ikäinkuin uudessa maailmassa. Toisaalta tunteet saattavat olla voimakkaita ja nuoren on vaikea käsitellä niitä. Tunteet voivat aiheuttaa myös ujoutta ja arkuutta. Päihteitä käyttämällä nuori saattaa pyrkiä hallitsemaan tätä tunteiden myllerrystä. (Turunen 2005, 114–117.)

Murrosikä ja sen tuomat tunnekuohut saattavat tuoda mukanaan erilaisia kriisejä nuoren elämään. Nuori saattaa sulkeutua kuoreensa ja vältellä kaikkea sosiaalista kanssakäymistä tai vaihtoehtoisesti nuori saattaa villiintyä uusien tunteiden ja maailman houkutusten imussa. Tällaisissa tilanteissa nuori ei itse koe asiaa välttämättä kriisinä, mutta hänen läheisensä saattavat huomata tilanteessa piilevät vaarat.

Ikävaiheiden kriisit kirjassa Turunen nostaa esille termin ”sosiaalinen syntyminen” (Turunen 2005, 115). Mielestäni termi kuvaa hyvin sitä hetkeä, kun murrosiässä nuoren elinpiiri laajenee ja osittainen irtaantuminen kodista tapahtuu. Nuoren kaveripiiri laajenee ja saattaa myös muuttua, maailman houkutukset aukeavat. Uusia viiteryhmiä alkaa löytymään, joihin nuoret haluavat samaistua. Kun tähän myllerrykseen lisätään mahdolliset tunnekuohut, niin hämmennyksiä saattaa muodostua.

Murrosikä on sosiaalisen kehityksen aikaa. Nuoret muodostavat ympärilleen niin sanottuja ”laumoja tai jengejä”. Näissä laumoissa ja jengeissä nuori opettelee so-

siaalisia kanssakäymisen taitoja. Useasti aikuisen näkökulmasta nuorten käyttäytyminen saattaa näyttää jopa typerältä, mutta täytyy muistaa, että murrosiässä nuori vasta opettelee näitä taitoja. (Turunen 2005, 116.) Nuoret saattavat myös ajautua kokeilemaan, ja sitä kautta käyttämään päihteitä uusia kokemuksia hankkiakseen.

Laumoissa ja jengeissä nuori myös harjoittelee hyväksytyksi tulemista. Jokainen nuori haluaa kokea tulevansa hyväksytyksi. Päihdetyön kannalta juuri tämä hyväksytyksi tulemisen tunne saattaa ajaa nuoria päihdekokeiluun. Nuori saattaa kokea ulkopuolista painetta kokeilla päihteitä. Nuori haluaa saada hyväksyntää ja arvostusta osakseen juuri oman ikäisten keskuudessa. Ympäristön paine voi olla myös suojaava tekijä, jos esimerkiksi nuoren harrastusporukka on päihdevastainen.

3.3 Aktiivisuus- ja tarkkaavaisuus- sekä mielialahäiriöt

Useasti kuulee puhuttuvan päihteiden käytön yhteydessä myös ADHD:stä ja mielenterveyden haasteista. Mielestäni näin kuuluukin tehdä. Kokemuksen perusteella voin todeta, että yhä useampi nuori on moniongelmainen. Päihdetyötä tehtäessä on syytä pohtia myös muita mahdollisia ongelmia. Päihteitä lähdetään hyvin harvoin käyttämään yksistään ihan tuosta vaan. Nuorten kohdalla päihteiden käyttö alkaa useasti kaveriporukan painostuksesta tai kokeilunhalusta. Taustalta kumminkin voi löytyä aktiivisuus- ja tarkkaavaisuushäiriö tai mielenterveyteen liittyviä haasteita. Näitä haasteita voi esimerkiksi olla huonoa itsetunto, haasteita omien tunteiden käsittelyssä, impulsiivisuus, ylivilkkaus tai mielialahäiriöt.

Mielialahäiriöillä tarkoitetaan mielenterveydenhäiriöitä, jotka vaikuttavat keskeisesti mielialan muutoksiin. Mieli voi olla joko masentunut tai ylivirittynyt, maaninen. Masentunut mieliala tarkoittaa sitä, että masentuneisuus on muuttunut pysyväksi mielen vireydeksi, joka on kestoaltaan ollut useita viikkoja, tai jopa vuosia. Sairaalloisesta masennustilasta puhutaan silloin, kun henkilön masennustila on lamaannuttava. Tällöin henkilö saattaa eristäytyä muista, jäädä sivuun arkielämästä

ja tämä sävyttää henkilön koko olemusta. Masennus on parannettavissa oleva sairaus, mutta se saattaa kuitenkin johtaa pysyvään tai hyvin pitkään työkyvyttömyyseläkkeeseen. Masennusoireilla on suuri vaikutus elämänlaatuun. Ne vaikuttavat tunteisiin, ajatteluun, käyttäytymiseen sekä fyysiseen olemukseen. Päällimmäisiä tunteita masentuneella ovat alakuloisuus, syyllisyys, toivottomuus sekä avuttomuus. Mielialahäiriöisellä henkilöllä korostuu ajatuksissa itsesyytökset, keskittymiskyvyn puute, itsekritiikki, itsetuhoisuus sekä kuoleman ajattelevuus. (Heiskanen, Salonen & Sassi 2007, 131–133.)

Tutkimusten mukaan 80–90 % ADHD oireisista kärsii myös jostakin liitännäishäiriöstä. Näitä liitännäishäiriöitä voi olla mielenterveydenhäiriöt, eri riippuvuudet, oppimisvaikeudet, kielenkehityshäiriöt, ahdistuneisuushäiriöt ja persoonallisuushäiriöt. (Jäntti & Savinanainen 2018, 304.) ADHD altistaa päihteiden käytön riskille. Niillä henkilöillä, joilla ADHD on diagnosoitu, on 2–3 kertainen riski diagnosoimattomaan väestöön verrattuna. (ADHD- Varhaisella tuella arki toimivaksi: Käypä hoito -suositus 2019.)

Oman kokemukseni mukaan ADHD sekä mielialahäiriöt ovat riskitekijöitä ja altistavat nuoria herkemmin kokeilemaan ja käyttämään päihteitä. Mielialahäiriöt ovat sekä sisäisiä-, että ulkoisia riskitekijöitä. Riskiä päihteiden käyttöön lisäävät siis niin nuoren omat mielialahäiriöt, kuin myös esimerkiksi perheessä olevat mielialahäiriöt ja muut psyykkiset haasteet. ADHD:n mukanaan tuoma impulsiivisuus lisää myös riskikäyttäytymistä. Toisaalta ilman laajempaa tutkimusta en voi aukottomasti tietää, että ovatko mielialahäiriöt syy vai seuraus käytölle. Päihdetyön keskusteluissa nuoret ovat tuoneet esiin, että he hakevat helpotusta alavirittäytyneisyyteen, traumoihin sekä keskittymisen haasteisiin päihteistä. Kokemuksen perusteella suojaavana tekijänä näen sen, että nuorella on ympärillään turvallisia aikuisia, joiden kanssa hän kykenee keskustelemaan mieltään vaivaavista asioista sekä löytämään yhdessä nuoren terveyttä tukevia toimintamalleja.

4 NARRATIIVINEN PÄIHDETYÖ

Tässä kappaleessa avaan nuorten kanssa tehtävää päihdetyötä, sekä käsittelen narratiivisen päihdetyön eri menetelmiä. Nuorten kanssa tehtävässä päihdetyössä on tärkeää hyödyntää nuorten omia voimavaroja, vertaistoimintaa, mielihalujen hallintaa, itsekontrollia sekä sosiaalisia taitoja. Toimivan päihdetyön perusedellytyksinä voidaan pitää erilaisuutta sietävää, kannustavaa, pohtivaa sekä kysyvää, keskustelevaa ja tukevaa ilmapiiriä ilman moralisointia. (Piisi 2001, 19–20.)

Narratiivisuus päihdetyössä kertoo nuoren subjektiivista oman elämän tarinaa. Nuoren läheisillä on oma tarinansa ja oma versionsa nuoresta ja nuorella omansa. Tarinan avulla päästään käymään läpi nuoren aiempaa elämää, sekä muodostamaan aavistus myös tulevasta. (Syrjälä 2001, 203–217.)

Narratiivisessa päihdetyössä käytännössä luodaan asiakkaalle mahdollisuus avata omaa elämäänsä tarinan voimin ja vaihtoehtoisin kerrontakeinoin. Vaihtoehtoisten kerrontakeinojen etsimisessä keskeistä on asiakaslähtöinen eteneminen. Narratiivisuuden keinoin pyritään siihen, että nuori löytäisi itse ratkaisuja ongelmiin, sekä oppisi tunnistamaan omia onnistumisiaan. (Tarvainen 2020, 107–109.)

Narratiiviseen päihdetyöhön kuuluu ketjuanalyysi, motivoiva haastattelu, kognitiivisen terapian hyödyntäminen, ratkaisukeskeinen työote ja riski- sekä suojaavat tekijät (Kuvio 3.).

Kuvio 3. Narratiivinen päihdetyö

4.1 Päihdetyö alkaa kokonaiskuvan rakentamisella

Päihdetyön menetelmiä maailmassa on monia ja tapoja toimia on varmasti yhtä paljon kuin on tekijöitäkin. Tässä työssä esille nostan niitä tapoja, joita kyseisessä lastensuojeluyksikössä käytetään ja niitä tapoja, joita olen todennut toimiviksi. Menetelmät ja toimintatavat myös muovaantuvat jokaisen nuoren kohdalla erikseen. Se mikä toimii toisella, ei välttämättä toimi toisella.

Peruslähtökohtana on aluksi kuitenkin kokonaiskuvan rakentaminen. Kokonaiskuvaa voidaan lähteä rakentamaan joko ennakkotietoja hyväksikäyttäen tai sitten ennakkotiedot rakennetaan haastattelemalla nuorta ja hänen läheisiään. Läheisillä tässä yhteydessä tarkoitan vanhempia, perheenjäseniä, sosiaalityöntekijää, koulun henkilökuntaa tai jotain muuta tahoa, jolla huoli nuoresta on herännyt.

Jos peruslähtökohtana on kokonaiskuvan rakentaminen, niin yhtä tärkeää alussa on muodostaa suunnitelma ja tavoite. Miksi päihdetyötä ensinnäkin kyseisen nuoren kanssa aletaan tekemään? Kuka huolen on ilmaissut, minkälaiseen tilanteeseen on ajautettu, kun huoli on herännyt ja mitä päihdetyöllä lähetään aluksi tavoittelemaan? Tilanteet aluksi voivat olla hyvinkin erilaisia ja myöskin ristiriitaisia. Käsitteet päihteiden käytöstä voivat olla hyvin epämääräisiä ja epätietoisia. Lähtökohta kuitenkin on, että jollain huoli on herännyt. Alun suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus määräytyy useasti sen mukaan missä kohtaa ongelmaan päästään käsiksi.

4.2 Riskitekijät ja suojaavat tekijät

Riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden ymmärtäminen on yksi lähtökohta laadukkaaseen päihdetyöhön. Oli sitten kyse halusta löytää syy päihteiden käytölle tai kenties keino päihdeistä pois pääsemiselle, niin riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden ymmärtäminen on erityisen tärkeää. Päihdetyössä tulee hahmottaa näiden tekijöiden kokonaisvaltainen vaikutus ja ymmärtää miten ne liittyvät nuorten elämään.

Tässä kohtaa voidaan vielä unohtaa erilaiset menetelmät ja keskittyä pohtimaan näiden suojaavien ja riskitekijöiden vaikutusta nuoren elämään. Näissä tekijöissä voi piillä syy päihdeongelmalle tai vaihtoehtoisesti ratkaisu niihin. Näiden tekijöiden sisäistämällä ja ymmärtämällä luodaan pohjaa asiakkaan kanssa käytyihin keskusteluihin.

Kirjassa *Mielenterveyden Ensiapukirja* suojaavia tekijöitä ja riskitekijöitä käsitellään mielenterveyden näkökulmasta, mutta mielestäni saman näkökulman voi tuoda suoraan päihdetyöhönkin (Heiskanen, Salonen, Sassi 2007, 21). Suojaavat tekijät auttavat selviämään vastoinkäymisissä ja kriisitilanteissa. Ne vahvistavat elämänhallintaa ja toimintakykyä. Suojaavat tekijät voivat itsessään olla suojaavia tekijöitä, mutta suojaavien tekijöiden kautta pystytään myös löytämään keinoja päihdeistä ulospääsemiseen. Riskitekijät puolestaan vaarantavat nuoren elämää,

niin fyysisesti kuin henkisesti. Riskitekijät voivat vähentää turvallisuuden tunnetta ja voivat altistaa mielenterveyden ja päihdekäytön vaaroille. (Heiskanen ym. 2007, 200.)

Taulukko 1. Suojaavat tekijät ja riskitekijät (Heiskanen ym. 2007, 21)

<p>SISÄISIÄ SUOJAAVIA TEKI-JÖITÄ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyvä fyysinen terveys ja perimä - myönteiset ihmissuhteet - hyvä itsetunto - hyväksytyksi tulemisen tunne - ongelmanratkaisutaidot - ristiriitojen käsittelytaidot - vuorovaikutustaidot - kyky luoda ja ylläpitää ihmissuhteita - mahdollisuus toteuttaa itseä 	<p>ULKOISIA SUOJAAVIA TEKI-JÖITÄ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sosiaalinen tuki ja ystävät - koulutusmahdollisuus - työ tai muu toimeentulo - yhteisön tuki - kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus vaikuttaa - turvallinen elinympäristö - lähellä olevat ja helposti tavoitettavissa olevat auttamisjärjestelmät
<p>SISÄISIÄ RISKITEKIJÖITÄ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - biologiset tekijät ja sairaudet - itsetunnon haavoittuvuus - avuttomuuden tunne - huonot ihmissuhteet - seksuaaliset ongelmat - eristäytyneisyys - vieraantuneisuus 	<p>ULKOISIA RISKITEKIJÖITÄ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - erot ja menetykset - hyväksikäyttö ja väkivalta - kiusaaminen - työttömyys/epävarmuus - päihteet - syrjäytyminen, köyhyys, leimaantuminen - psyykkiset häiriöt perheessä - haitallinen elinympäristö

4.3 Dialogisuus

Dialogisuus ei varsinaisesti ole mikään menetelmä, mutta se on työskentelytapa. Dialogi on avointa ja suoraa keskustelua, jossa osapuolet tavoittelevat yhteistä ymmärrystä. Päihdetyössä dialogisuus on isossa roolissa, koska ymmärrys toisen tilanteesta ei voi muodostua oikeanlaiseksi, ellei avointa keskustelua tilanteesta pystytä käymään. Avoimessa dialogissa annetaan mahdollisuus uusien näkökulmien heräämiselle ja vaihtoehtoille. Dialogissa ei suoraan pyritä muuttamaan toisen ihmisen ajatusta. Sen sijaan dialogissa keskustelijat pyrkivät yhdessä tutkimaan ja ymmärtämään tilannetta. Dialogin aikana keskustelijat voivat lisätä ymmärrystä itsestään ja muista. Keskustelijat oppivat vastavuoroisesti toinen toiseltaan. Se perustuu tasavertaiseen vastavuoroisuuteen ja arvostukseen ja siinä ratkaisut löytyvät asiakasta kuuntelemalla. Dialogissa hyväksytään, että näkemyksiä voi olla erilaisia, eikä kenenkään näkemys ole koko totuus. Parhaat ratkaisut eri tilanteisiin löytyvät, kun näkemyksille annetaan tilaa ja keskustelijat saavat kokemuksen tulla kuulluksi. Kuulluksi tuleminen antaa myös voimaa. (THL 2022.)

Kokemukseni mukaan dialogisuus on myös osa narratiivista työtettä. Dialogi auttaa kokonaiskuvan rakentumisessa. Dialogi ja narratiivisuus kun yhdistetään, niin saadaan aikaiseksi yksi menetelmä, jossa tilannetta kuvataan tarinoiden ja mielikuvien avulla. Päihdetyötä harvoin tehdään pelkästään nuoren auttamiseksi. Päihdetyö on kokonaisvaltaista perheen tukemista. Dialogin avulla keskustellaan niin nuoren, kuin hänen huoltajiensa kanssa. Ammattilainen kuuntelee ja antaa kaikille osapuolille mahdollisuuden kertoa oman näkemyksen tilanteesta.

Asiakasta kunnioittamatta ja kuuntelematta, ammattilainen ei voi tietä miltä asiakkaasta tuntuu ja mitä hän tarvitsee. Ammattilainen voi oppia jokaisesta käydystä dialogista jotain uutta. Näin ollen ammattilainen voi oppia uusia keinoja, joilla asiakasta voi auttaa. Myös oman työn tarkastelu keskustelujen jälkeen on tärkeää. Missä onnistuin, missä epäonnistuin, millaisia reaktioita asiakas kenties koki? Näin dialogista kanssakäymistä pystyy kehittämään. (Vähämäki 2008, 99.)

Hyvällä dialogilla päästään syvemmälle asiakkaan ajatuksiin ja toiveisiin. Hyvässä dialogissa ammattilainen on kuuntelijan roolissa ja ammattilainen on ”ei tietävä henkilö”. Dialogin runkoa ei voi etukäteen suunnitella, vaan ammattilainen kuuntelee mitä asiakkaalla on sanottavaa ja dialogi etenee asiakkaan kertomien asioiden mukaan.

4.4 Ratkaisukeskeinen työote

Ratkaisukeskeinen työote on ihmisten vahvuuksien tutkimista sekä niiden lisäämistä, menneisyyden tapahtumien näkemistä uudessa valossa ja voimavarojen löytämistä vaikeistakin elämäntilanteista. Ratkaisukeskeinen työote on vaihtoehtoinen tapa lähestyä asiakkaan ongelmia ja ongelmakäyttäytymistä. Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä ongelmat tiedostetaan, mutta niihin ei kiinnitetä erityistä huomioita. Työskentelyssä pyritään löytämään keinoja ja voimavaroja toimia toisin. Siinä asiakasta pyydetään kertomaan asioita, joita toivoisi elämässä tapahtuvan, sen sijaan mitä ei haluisi tapahtuvan. Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä aletaan sitten yhdessä pohtimaan keinoja, jotta nämä toiveet toteutuisivat. (Ahola & Saarnio 2020, 8–12.)

Olen havainnut, että ratkaisukeskeisyys sopii erityisen hyvin päihdetyön tekemiseen nuorten kanssa. Nuoret ovat vastaanottavaisia ratkaisuhakuisiin keskusteluihin. Nuoret eivät yleensä osallistu keskusteluihin, joissa ongelmapuhe on vallitsevana tekijänä. Ongelmapuhe itsessään on epämukavaa, rajoittavaa tai yksinkertaisesti ei kiinnosta etenkin, jos aikuinen on määrittelemässä ongelmaa. Sen sijaan keskustelut nuoren vahvuuksista, voimavaroista sekä tulevaisuudesta ovat erinomaisia tapoja keskustella.

Ratkaisukeskeisellä lähestymistavalla pyritään myös kasvattamaan nuoren omaa motivaatioita ja ruokkimaan minäpystyn- ilmiötä. Ratkaisukeskeisyys keskittyy nuoren omien toiveiden onnistumiseen, mutta saattaa samalla sisältää muiden toiveita. Ammattitaidolla näitä muiden toiveita sisällytetään nuoren omiin toivei-

siin. Onnistumisiin tähtäävä työskentely lisää nuoren omaa motivaatioita. Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä nuoret pystyvät ilmaisemaan, mitä haluavat saavuttaa sekä oppivat tunnistamaan pieniä edistymisen askelia. Lisäksi tämä auttaa nuoria kokemaan autonomiaa ja toimijuutta. Oma toimijuus puolestaan luo positiivisia tunteita ja optimismia tulevaisuuden haaveiden toteutumiselle. (Ahola & Saarnio 2020, 16–20.)

Kokemuksen perusteella voin sanoa, että nuoret pitävät ratkaisukeskeisen työskentelytavan etenemismuutoksesta ja lyhytkestoisuudesta. Useat nuoret eivät halua kuluttaa aikaa aikuisten kanssa puhumiseen. Ratkaisukeskeiset keskustelut voidaan pitää lyhytkestoisina ja sovittuja tapaamiskertoja ei välttämättä tarvitse enakkoon määritellä. Tapaamiset voidaan pitää nuoren kannalta sattuman varaisina ja ajankohta järjestää silloin, kun se nuorelle parhaiten sopii. Vaikka ratkaisukeskeinen menetelmän tapaamiset voivat olla hyvin lyhytkestoisia, niin lähestymistapa itsessään on hyvin fokuksittua. Siinä keskitytään nuoren tunteisiin, arvoihin ja mielenkiinnon kohteisiin.

Ratkaisukeskeinen lähestymistapa yhdessä kognitiivisen psykoterapian kanssa mahdollistaa uusien tarinoiden rakentamisen itsestä. Nuoret kokevat usein identiteettinsä olevan jatkuvassa muutoksessa. tarinat vaikeuksista ja vaivallisuuksista voivat saada otteen ja johtaa uusiin vaikeuksiin. Nuori voi esimerkiksi kokea, että on masentunut, muut eivät pidä hänestä tai kokee riittämättömyyttä. Nuori alkaa huomata seikkoja, jotka tukevat näitä ongelmapuheita, mikä puolestaan ajaa heitä kohti uusia ongelmia. Kognitiivinen psykoterapia sekä ratkaisukeskeisesti työskentelevä aikuinen pystyvät katkaisemaan tämän noidankehän pyytämällä nuorta huomioimaan erilaisia asioita, pieniä merkkejä ja yksityiskohtia, jotka voivat puolestaan olla uusien tarinoiden ja haaveiden voimavaroja ja mahdollisuuksia. (Ahola & Saarnio 2020, 9, 54.)

Lopuksi on huomioitava, että oman työskentelyn tutkiminen on tärkeää myös ratkaisukeskeisessä työtöteessä. Yksimielisestä tavoitteesta ja haaveista huolimatta voi olla tarpeen tutkia niitä ratkaisuyrityksiä, joilla asiakkaan kanssa tavoitteisiin

on yritetty päästä. Usein ammattilainen voi sortua virheeseen, että tavoitteisiin on yritetty päästä toistamalla samoja ongelmanratkaisumalleja, vaikka lopputulos ei ole muuttunut. Tällöin on ymmärrettävä luopua näistä toimintamalleista ja kokeiltava mitä tahansa muuta. Hyviä toimintamalleja on tutkittava ja pidettävä niistä kiinni. Hyvien toimintamallien lähempi tarkastelu voi myös paljastaa tekijöitä, joiden takia ne toimivat paremmin kuin toiset. (Ahola & Saarnio 2020, 21.)

4.5 Kognitiivinen psykoterapia päihdetyön tukena

Kognitiivisen psykoterapian perusajatus on, että asiakkaan ajatukset, tunteet, uskomukset ja käyttäytyminen liittyvät toisiinsa. Kognitiivisen psykoterapian avulla pyritään selventämään ajatusten ja tunteiden yhteyttä toimintaan. Muokkaamalla ajatuksia ja uskomuksia saadaan aikaan muutosta käyttäytymisessä ja tunnekokemuksessa. Kognitiivinen psykoterapia lähtee liikkeelle tuon kokonaisuuden ymmärtämisestä ja muutoskohdan löytämisestä yhdessä asiakkaan kanssa. Päihdetyössä kognitiivisen psykoterapian tavoitteena on auttaa asiakasta oivaltamaan ja ymmärtämään omaa kokemusmaailmaansa sekä käyttäytymistään ja siten löytämään keinoja näiden muuttamiseen myös käytännössä. (Kähkönen, Karila, Koivisto & Holmbeg 2020, 70.)

Kognitiivisen terapian avulla pyritään siihen, että asiakas näkee ongelmiansa pikemminkin johtuvan taitovajeista, kuin siitä että hän ajattelee ongelmiansa johtuvan sisäisistä tai ulkoisista tekijöistä (Taulukko 1). Kognitiivisessa terapiassa keskeisiä työskentelyn kohteita ovat oireita tai haittaa tuottavat ajatukset ja uskomukset ja niihin liittyvät tunteet. (Kähkönen ym. 2020, 6.)

4.6 Motivoiva haastattelu

Yksi päihdetyön menetelmistä on motivoiva haastattelu. Motivoivan haastattelun avulla pyritään herättämään asiakasta edistämään muutosta. Motivoiva haastattelu on asiakaskeskeinen menetelmä, jossa pyritään lisäämään muutosmotivaatioita tutkimalla ja selvittämällä muutokseen liittyviä ambivalensseja. Toisin sanoen menetelmän avulla pyritään ratkaisemaan sellaisia motiiviristiriitoja, jotka saattavat olla muutoksen esteenä. Riippuvuus käsitteessä motiiviristiriidat ovat esimerkiksi tilanteita, jotka toisaalta tuottavat mielihyvää, mutta toisaalta tuottavat monenlaisia muita ongelmia. Jotta asiakas pystyisi sitoutumaan muutokseen on hänen ensin koettava muutosta vastustavat tekijät haitallisimmiksi kuin muutosta puoltavat tekijät. (Näkki & Sayed 2015, 85–86.)

Motivoivassa haastattelussa korostuu sisäisen motivaation merkitys. On tärkeää, että menetelmän avulla pystytään herättämään asiakkaassa itsessään tunnetta ja halua tehdä muutos. Muutoksen tekeminen saattaa aluksi tuntua ylitsepääsemättömältä ja tilanteessa asiakas saattaa kokea niin sanottua muutosvastarintaa. Ulkopuolelta tuleva painostus koetaan useasti epämiellyttäväksi. Joten menetelmän avulla pyritään herättämään asiakkaan omahalu muutokseen. (Koski-Jännes, Riitinen & Saario 2008, 42–44.)

Motivoivan haastattelu menetelmän avulla tehtävä työ on pitkäjänteistä ja tapausmiskertoja on useita. Tämä johtuu useastakin eri syystä. Ensinnäkin muutos tarvitsee aina aikaa. Mutta sen lisäksi empaattinen ja ymmärtäväinen asiakkaan kohtaaminen vie aikaa. Pitkäjänteisen työn vaiheet voidaan jakaa esiharkinta-, harkinta-, valmistelu-, toiminta- ja ylläpitovaiheisiin. Näiden jälkeen saattaa tulla ongelman uusiutumisvaihe, retkahdus (Taulukko 2). Kun työntekijän ja asiakkaan välille syntyy luottamussuhde ja sen syventyessä tuloksissa päästään aina vain parempaan. Avoin keskustelu ja retkahduksien ymmärtäminen kuuluu myös motivoivan haastattelun menetelmiin. Motivoivaan haastatteluun voi ottaa mukaan myös muita menetelmiä. Esimerkiksi retkahduksia voidaan käsitellä erillisen ketjuanalyysin avulla. (Näkki, Sayed 2015, 87–93.)

Taulukko 2. Motivoinnin muutosvaiheet (Koski-Jännes ym. 2008.)

Asiakkaan muutosvaihe	Vaiheeseen sopivaa motivointikeskustelua
<p>Esiharkinta vaihe</p> <p>Asiakas vielä haluton tai kykenemätön muutokselle</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kiitä asiakasta, että hän on tullut keskustelemaan - Rakenna luottamussuhdetta asiakkaaseen - Ilmaise että huoli on herännyt <ul style="list-style-type: none"> o Keskustelkaa huolen heräämisen syistä o Mitä mieltä asiakas on tilanteesta o Käykää läpi riskejä o Terveystilaa voi käydä läpi o Keskustelkaa käytön eduista ja haitoista o Anna asiakkaalle vapaasana kuvata omaa käyttöä o Kerro muiden, esimerkiksi läheisten käsitys asiasta - Käykää läpi asioita johon käyttö ja huolen herääminen vaikuttaa - Sopikaa jatkosta
<p>Harkinta-vaihe</p> <p>Asiakas tunnistaa huolen ja harkitsee muutosta. Ambivalentti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hyväksytään asiakkaan ambivalenssi - Autetaan asiakasta siirtämään punnuksia muutoksen puolelle <ul style="list-style-type: none"> o Tutkimalla etuja ja haittoja o Tutkitaan asiakkaan arvoja ja tulevaisuuden suunnitelmia o Etsitään sisäistä motivaatioita o Korostetaan asiakkaan valintaa, vastuuta ja kykyä tehdä muutos - Pyri löytämään asiakkaan puheesta motiivoinnin keinoja - Arvio realistisesti odotuksia - Vedä yhteen muutospuhe, sanoita odotuksia ja haasteita
<p>Valmistelu-vaihe</p> <p>Asiakas on päättänyt yrittää ja suunnittelee toteutusta</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Käykää läpi asiakkaan tavoitteet - Käykää läpi toteuttamis- ja hoitovaihtoehtoja <ul style="list-style-type: none"> o Seuranta, keskusteluja, kokemusasiantuntijaa - Tehkää hoito- tai muutossuunnitelma <ul style="list-style-type: none"> o Kirjatkaa tavoitteet ja suunnitelma ylös - Käykää läpi haasteita ja esteitä - Käykää läpi sosiaaliset tuet ja niiden rooli

	<ul style="list-style-type: none"> - Käykää läpi asiakkaan rooli ja odotukset - Pohtikaa keinoja, jotka kenties auttaneet aikaisemmin - Rohkaise asiakasta kertomaan muutosaikeista myös muille
<p>Toimintavaihe</p> <p>Muutoksen toteuttaminen käynnissä, mutta toiminta ei vielä vakiintunut</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pitäkää keskusteluja tasaisin väliajoin <ul style="list-style-type: none"> o Kannusta pysymään muutoksessa o Ole mukana kulkija - Tue realistista näkemystä ja huomioi pienetkin parannukset - Keskustelkaa alkuvaiheiden vaikeudesta - Tunnistakaa riskitekijät ja keskustelkaa niiden kohtaamisesta - Huomioikaa muutoksen tuomia etuja ja mahdollisuuksia - Arvio sosiaalisen tuen riittävyttä ja rooli <ul style="list-style-type: none"> o Mahdollisuuksien mukaan lisää tukea ja apua
<p>Ylläpitovaihe</p> <p>Asiakas saavuttaa tavoitteita ja pyrkii ylläpitämään muutosta</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Auta asiakasta löytämään tekemistä päihitteiden käytön sijaan - Vahvista asiakkaan muutosta ja pysyvyyden tunnetta <ul style="list-style-type: none"> o Tulevaisuuden suunnittelu - Ylläpidä edelleen hoitokontaktia - Varaudu edelleen retkahduksiin
<p>Ongelman uusiutuminen, retkahdus</p> <p>Asiakas palaa vanhoihin tottumuksiin tai kokee pieniä väliaikaisia retkahduksia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Auta asiakasta palaamaan muutokseen - Käykää läpi positiivisia asioita - Ottakaa retkahdus oppimismahdollisuutena - Pohtikaa miten voisi toimia toisin - Pohtikaa keinoja, jolla tulevaisuudessa retkahdukset voi välttää - Jatka asiakasta ymmärtää ja kannustavaa hoitosuhdetta

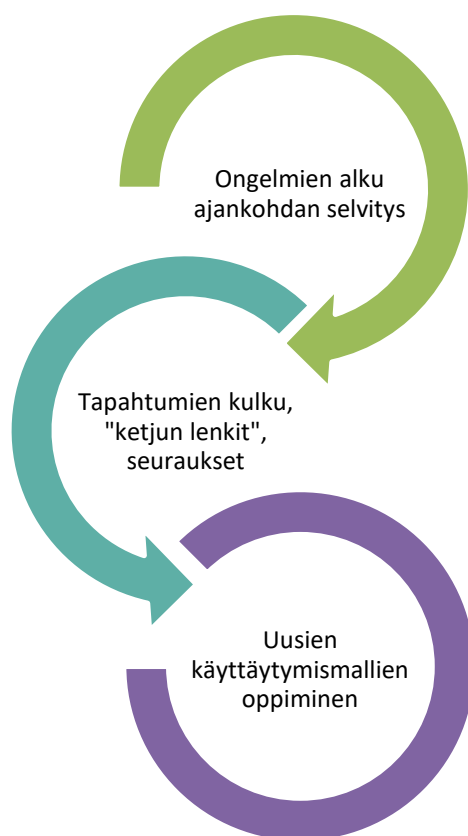
4.7 Ketjuanalyysi

Ketjuanalyysit ovat kartoituksia, joiden tarkoituksena on selvittää yksilön vahvuudet, sekä ongelmakäyttäytymisen perimmäinen syy. Analyysi tähtää uudelleen oppimiseen sekä korjaaviin kokemuksiin. Ketjuanalyysin avulla autetaan tunnistamaan erilaisia ongelmanratkaisumahdollisuuksia sekä löydetään uusia toimintatapoja ongelmatilanteisiin. Ketjuanalyysi tähtää ohjaamaan tapahtumien kulkua rakentavampaan suuntaan. (Kåver & Nilsson 2004, 74–75.)

Ketjuanalyysi alkaa ongelmien alkujankohdan selvittämisellä. Tämä auttaa hahmottamaan, että millaiset tilanteet tai ympäristöt laukaisevat ongelmakäyttäytymisen. Tämän jälkeen mietitään tapahtumien kulkua, eli niin sanottuja ketjun lenkkejä tarkasti. Ketjuanalyysin onnistumiseksi tarvitaan tarkkaa tietoa tapahtumista ja niiden aiheuttamista tunteista, ajatuksista, odotuksista sekä oletuksista tapahtuman aikana. Tämä auttaa rakentamaan vaihtoehtoisia toimintatapoja, mutta vaatii ensin kokonaisvaltaisen ymmärryksen, että miten henkilö kohtaa vaikeat tilanteet ja miten hän toimii niissä. Onnistunut ketjuanalyysi auttaa ymmärtämään ongelmakäyttäytymisen seurauksia. Tärkeää on huomioida nimenomaan ne seuraukset, jotka vahvistavat ja lisäävät ongelmakäyttäytymistä. Seurauksia tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että mitä ympäristössä ja henkilössä itsessään sisäisesti tapahtuu. Käyttäytymismallien oppiminen tapahtuu usein alitajuntaisesti, eikä henkilö välttämättä edes itse tunnista millainen funktio ongelmakäyttäytymisellä on. Seurausten, sekä niiden haittojen ja hyötyjen esiintuominen ja sanoittaminen auttaa henkilöä uudelleen oppimaan ja korjaavampiin käyttäytymismalleihin. (Linehan 1993, 258–261.) Ketjuanalyysi auttaa hahmottamaan, mitä ketjun eri vaiheissa tapahtuu. Kun analyysijä on tehty muutamia, niin saatetaan havaita tiettyjä käyttäytymismalleja sekä lenkkien välillä olevia yhteyksiä. Ketjuanalyysin avulla käydään tarkasti läpi koko tapahtuma ketju; Mitä? Mikä oli varsinainen ongelma? Mitä siitä seurasi? Tunteet ajatukset tilanteessa? ja miten koko tapahtuma alkoi? Nämä lenkit käydään tarkasti läpi ja mietitään, että miten ja missä kohtaa

ketjua olisi ollut mahdollista toimia toisin. Tavoitteen saavuttaminen on sitä todennäköisempää mitä aiempaan lenkkiin muutos onnistutaan tekemään. Asiakkaan kanssa yhdessä mietitään vaihtoehtoisia toimintatapoja, ja pohditaan, että mikä saattaisi estää asiakasta toimimasta vaihtoehtoisella tavalla. Ketjuanalyysien tarkoituksena on, että asiakas oppii lopulta toimimaan tilanteissa itse toisin ja ratkaisemaan ongelmat ilman apua. (Kåver & Nilsonne 2004, 75–76.)

Alla olevassa kuviossa 4 olen hahmotellut ketjuanalyysin etenemisen kohti tavoitetta, eli uusien käyttäytymismallien oppimista.

Kuvio 4. Ketjuanalyysin eteneminen (Kåver & Nilsonne 2004, 75–76).

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa käsittelen kehittämistehtävän tuloksia ja pohdin omaa oppimistani, sekä aiheesta aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia. Työntuloksena muodostui esitemuotoinen palvelukuvaus, joka on helppo toimittaa yhteistyökumppaneille ja muille sidosryhmille sekä selkeä runko päihdetyölle. Opinnäytetyöni tavoite saavutettiin mielestäni erinomaisesti, sillä esite on sisällöltään ja ulkoasultaan tarkoitukseensa sopiva.

Päihdetyön rungon rakentaminen lähti liikkeelle parisen vuotta sitten. Keräsin tietoa päihdetyöstä vierailemalla paikoissa, joissa tehtiin jo tavoitteellista päihdetyötä. Näiden paikkojen asiakaskunta koostui pääsääntöisesti aikuisista, mutta sain paljon tietoa ja ideoita, joita sitten hyödynsin omassa työssäni. Haastattelin päihdetyöntekijöitä ja keräsin haastattelujen perusteella toimintamallia, joka toimisi myös lastensuojelulaitoksessa. Haastattelutilanteissa pääpaino oli selvittää päihdetyön tekemistä alaikäisten 13–17-vuotiaiden kanssa.

Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin, että esitteelle on todellinen tarve. Useat työntekijät eivät osanneet kuvata, että millaista päihdetyötä kyseisessä yksikössä tehdään ja mitä se konkreettisesti pitää sisällään. Esitteeltä toivottiin selkeää tietoa siitä, että kuinka päihdetyötä toteutetaan. Tiedonsiirron parantamiseksi esite käytiin työkokouksessa yhteisesti läpi ja se jaettiin kaikille luettavaksi tulosteena. Yhteistyökumppaneille esite lähetetään sähköisessä muodossa.

Opinnäytetyön tekeminen oli itselleni hyödyllistä, koska pysähdyin tarkastelemaan ja kehittämään omaa työtäni. Idea päihdetyöstä oli mielessäni kirkkaana, mutta kaiken sen tiedon laittaminen tekstimuotoon mahdollisti analyttisemmän pohdinnan päihdetyön sisällöstä. Työskennellessäni lastensuojelulaitoksen päihdetyöntekijänä olen tehnyt havainnon, että työskentelyn tulee kehittyä alati, jotta se vastaa tarvetta parhaalla mahdollisella tavalla. Nuorten päihteidenkäyttö muuttuu jatkuvasti, ja meidän tulee alan ammattilaisina kyetä vastaamaan näihin tarpeisiin. Marko Illi ja Jari Keituri (2021) ovat opinnäytetyössään pohtineet Sairilan

koulukodin päihdetyötä ja sen kehityskohteita. He totesivat siinä myös, että päihdetyön tulee olla jatkuvasti kehittyvää, sekä työotteen tulee olla intensiivisempi ja johdonmukaisempi.

Oma tapani tehdä päihdetyötä perustuu luottamussuhteen rakentumiseen ja rohkeaan asioiden puheeksi ottoon. Koen, että parhaisiin tuloksiin päihdetyössä päästään avoimella keskustelulla. Sini Teelmäki (2016) oli tehnyt opinnäytetyössään ”Lastensuojelulaitos Lämminsylin päihdetyön toimintamallin kehittäminen” havainnon, että selkeä ja yhteinen toimintamalli sekä rohkeus puuttua asioihin ovat onnistuneen päihdetyön kulmakiviä. Sini nosti esiin myös päihdetyön yksilöllisyyden, niin nuoren, kuin työntekijänkin kannalta.

Opinnäytetyötä tehdessäni tein havainnon, että ei ole vain yhtä oikeaa tapaa tehdä päihdetyötä lastensuojelun sijaishuoltoyksikköön sijoitettujen nuorten kanssa. Päihdetyö mukautuu aina kulloisenkin yksikön tarpeisiin ja tulee olla linjassa yksikön muiden toimintaperiaatteiden mukaan. Nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä etsii juuri kyseisen nuoren tarpeisiin vastaavan sijaishuoltopaikan, joten tehtävän työn tulee olla läpinäkyvää sekä lupausten mukaista. Ohjaajan roolissa tehtävä päihdetyö asettaa ajoittain omat haasteensa työn onnistumiselle. Nuorten saattaa olla toisinaan vaikea hahmottaa, että käydäänkö keskustelua päihdetyöntekijän roolissa, vai esimerkiksi omaohjaajan roolissa. Tätä tilannetta helpottamaan olemme kyseisen yksikön toisen päihdetyöntekijän kanssa tehneet työtä ristikkäisten osastojen nuorten kanssa, ja koen, että tämä on osaltaan selkeyttänyt tilannetta.

Uskon, että mikäli jatkokouluttaudun, niin minulle olisi mielekästä jatkaa tämän aiheen tutkimista. Uskon, että narratiivisen päihdetyön teorioiden kattavampi avaus auttaisi kyseisen yksikön muita ohjaajia sisäistämään teoreettisen viitekehysten tehtävän työn taustalla. Tämä parantaisi kokonaisvaltaisen päihdetyön laatua, sekä toimisi omaohjaajatyön tukena. Näin päästäisiin toteuttamaan merkityksellisempää ohjaustyötä lastensuojelun sijaishuollossa. Jatkotutkimusta haluaisin

tehdä myös siitä, että millaisen päihdetyön jo aikuistuneet, entiset sijoitetut nuoret ovat kokeneet merkitykselliseksi. Näin saataisiin lisää tietoa siitä, että mihin suuntaan työskentelyä tulisi kehittää.

Opinnäytetyö auttoi minua omassa palkkatyössäni niin, että sain itselleni vahvistusta luetun teorian kautta. Tiedonhakutaitoni paranivat opinnäytetyön edetessä. Siitä on ollut apua etsiessäni keinoja esimerkiksi kirjallisuudesta nuoren tilannetta tukemaan. Omassa työssäni suojaavien ja riskitekijöiden ymmärtäminen ja sisäistäminen on tuonut paljon lisää mahdollisuuksia löytää ratkaisuja nuoren tilanteeseen. Suojaavien ja riskitekijöiden parempi ymmärtäminen on auttanut myös juurisyiden hahmottamisessa yhdessä nuorten kanssa. Syiden ymmärtäminen ja laajemmat ratkaisumahdollisuudet ovat tuoneet päihdekeskusteluihin lisää sisältöä ja syvyyttä. Nuorten kanssa tehtävän päihdetyön suurimmiksi haasteiksi koen itsensä, että nuoret eivät ole vielä käyneet ”pohjalla”, joten eivät välttämättä itse näe tarvetta päihteidenkäytön lopettamiselle. Kun nuorilta puuttuu oma motivaatio tilanteensa parantamiseen, niin narratiivinen päihdetyö on mielestäni antanut siihen paljon erilaisia avaimia.

LÄHTEET

Aalberg, V. & Siimes, M.A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi ja mieheksi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Aalto, M. & Alho, H. & Niemelä, S.(toim.) 2018. Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.

Aaltonen, M. & Ojanen, T. & Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. Porvoo. WS Bookwell Oy.

Ahola, M. & Saarnio, J. 2020. Inspis; EVVK-Ratkaisukeskeinen työskentelyote nuorten kanssa. Helsinki. Lyhytterapiainstituutti Oy.

Hermanson, E. & Sajaniemi, N. 2018. Nuoruuden kehitys – Mitä tapahtuu pinnanalla. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 10.9.2022.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo14286>

Illi, M & Keituri, J. 2021. Päihdetyö Sairilan koulukodissa nyt ja tulevaisuudessa. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 6.8.2022.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/505013/ValmisjaArvioitavallijaKeituri.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Jäntti, E. & Savinainen R. 2018. Nepsyt, Eryistä elämää. Hämeenlinna. Karisto Oy.

Koski-Jännes, A., Riittinen, L. & Saarnio, P. 2008. Kohti muutosta, Motivointi menetelmä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Kåver, A. & Nilsonne, Å. 2004. Dialektinen käyttäytymisterapia tunne-elämältään epävakaa persoonallisuuden hoidossa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Käypä hoito. 2019. ADHD- Varhaisella tuella arki toimivaksi. Viitattu 15.9.2022.
<https://www.kaypahoito.fi/khp00071>

Linehan, M. M. 1993. Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder. New York: The Guildford Press.

Näkki, P & Sayed, T.(toim.) 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Piisi, R. (toim.) 2001. Huumetyö. Tampere. Tammer-Paino Oy

Siegel, D. 2019. Brainstorm. The Power and Purpose of the Teenage Brain. Tarcher Putnam & US.

Talentia Arki, arvot ja etiikka 2017. PunaMusta Oy

Tarvainen, M. K. 2020. Narratiivinen sosiaalityö: Baldwin, Clive: Narrative social work. Theory and application. Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 28(1).

Teelmäki, S. 2016. Lastensuojelulaitos Lämminsylin päihdetyön toimintamallin kehittäminen. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 6.8.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/110214/Teelmaki_Sini.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL, 2022. Viitattu 17.7.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>

Tietopuu, 2020. Päihdetyön arvot ja etiikka. Helsinki: A-klinikkasäätiö. Viitattu 25.3.2022. https://tietopuu.a-klinikkasaatio.fi/paihdeyten_arvot_ja_etikka

Vähämäki, M. 2008. Dialogi organisaation oppimisessa Itseohjautuvan muutoksen mahdollisuus tuotantotyössä. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu. Turku. Sarja A-2:2008. Viitattu 18.01.2022. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/99382/Ae2_2008Vahamaki%20pdf.pdf;jsessionid=04C5E3C34A958292431A156F01D4FDEE?sequence=2

LIITTEET

LIITE 1

Xx:n päihdetyön runko

Vastuhenkilö: Jari

- Työryhmälähtöinen
- Suunnitelmallista ja tavoitteellista
- Omaohjaajat mukana

Päihdehoidon tarpeen arviointi:

- **Kokonaiskuvan rakentaminen**
- Ennakkotiedot
- Nuoren haastattelu
- Perheen haastattelu
- Keskustelu sosiaalityöntekijän kanssa
- Tarvittaessa jokin muu taho

Päihdetyön suunnitelman laatiminen ja toteuttaminen

- Dialogisuus ja ratkaisukeskeisyys
- Päihdekatkon toteuttaminen (LVR, lisäresurssit)
- Päihdekäytön seuranta
- Audit, Dudit
- Yhteistyötahojen pohtiminen
  - o Nuorisopsykiatria poliklinikka
  - o Osastojaksot
  - o Terveyskeskus, vaikeissa tilanteissa aina lääkärin konsultointi
  - o NA-ryhmät
- Perhetyöntekijän rooli ja tarve
- Pääsääntöisesti yksilöllistä
- **Päihdeistunnot aina suunnitelmallisia**
- Ryhmämuotoinen mahdollista
  - o Osallistavaa, toiminnallista
- Istunnot päihdetyöntekijän kanssa
- Istunnot lastensuojelulaitoksen oman kokemusasiantuntijan kanssa
- Tapaamiset ulkopuolisen kokemusasiantuntijan kanssa
  - o erityyppisiä kokemusasiantuntijoita
- Vertaistuelliset keskustelut
- Motivointi
- Huoli puheeksi (kuka ottaa, kuinka otetaan)
- Narratiivisen tarinan rakentaminen
  - o Miltä tilanne näyttää päihdetyöntekijän, omaohjaajan mielestä
  - o Vanhempien mielestä
  - o Sosiaalityöntekijän mielestä
- Ketjuanalyysi (repsahdukset)
- **Päihdeettömän elämän rakentaminen**

- Asenne kasvatus
  - o Suhtautuminen päihteisiin
  - o Väärinopittu toimintamalli
- Istunnoissa menetelmät käytössä
  - o Aikajana (mitä nuoren elämässä on tapahtunut)
  - o Sukupuu
    - Ketä siihen kuuluu
    - millainen tukiverkko nuorella on
    - Kaveriporukka
  - o Tulevaisuus muistelu
    - mitä nuori elämältä haluaa
    - minkälaisessa tilanteessa itsensä tulevaisuudessa näkee
  - o Kolmen talon malli
    - Hyvää
    - Huonoa
    - Haaveita
- Mahdollista että perhe tai muu taho mukana istunnoissa

Raportointi

- Asiakaslähtöistä (yksilölliset tarpeet ja suunnitelmat)
  - o **Istunnot raportoidaan**
  - o Tarvittaessa lausunto / yhteenveto

LIITE 2

PÄIHDETYÖN PALVELUKUVAUS

XX TOIMINTA AJATUS

Lastensuojelulaitoksen xx toiminta-ajatus on tarjota palveluita, joilla hoidetaan, kasvatetaan ja kuntoutetaan huostaanotettuja nuoria. Toiminta ideana on tarjota moniammatillista osaamista ja vaikuttavaa apua tytöille ja pojille, joilla on elämässään monia eri haasteita. Toiminta perustuu vuorovaikutukseen ja suhteen luomiseen nuoren, hänen vanhempinsa ja xx:n henkilökunnan välille. Tarkoituksena on, että sijoittava sosiaalityöntekijä/kunta saa monipuolista apua etsiessään ratkaisuja sijoittamansa nuoren ja hänen perheensä auttamiseksi.

Xx:ssa uskotaan, että hoidossa, kasvatuksessa ja kuntoutuksessa ensimmäinen ehto on vuorovaikutus ja suhteen rakentuminen. Nuorelle tarjotaan turvalliset rajat ja annetaan myös hoivaa ja huolenpitoa. Arkeen kuuluvat koulu tai työ, lepo, ravinto, siisteys ja puhtaus ja ohjaaminen harrastusten pariin. Xx:ssa nuori solmii korjaavia ihmissuhteita henkilökunnan kanssa ja on tiiviisti kontaktissa hänen läheisiinsä ja viranomaisverkostoihin. Kun nuoren lähiverkoston suhteesta, nuoren taustoista ja tilanteen vaikutuksesta nuoreen syntyy ymmärrys, voidaan työskentelyssä saavuttaa positiivisia tuloksia.

Omaohjaajatyöskentely on xx:ssa keskeistä. Jokaiselle nuorelle nimetään kaksi omaohjaajaa. Omaohjaajuus rakentuu ajatukselle, että nuori tarvitsee suhteen. Kun nuori on luonut suhteen häntä hoitavaan aikuiseen, rajoituksilla ja säännöillä alkaa olla vaikutusta ilman, että niitä tarvitsee konkreettisesti asettaa. Omaohjaajien ja xx:n toiminnassa mukana olevien aikuisten hoito- ja kasvatustyössä korostuu dialogi, jossa esiintyy narratiivisen terapian elementtejä. Kohtaaminen rakentuu nuoren ainutlaatuisuuden ja yksilöllisten kokemusten pohjalle, joten mikään suhde ei ole samanlainen. Xx:ssa on hylätty perinteinen ja konemainen, automatisoitu ohjaaminen, koska hoito ja kasvatusta ei tällöin vastaisi yksilön ja perheiden erilaisiin ja muuttuviin tarpeisiin. Kuuntelun, avoimen ja rehellisen dialogin, sekä narratiivisen lähestymistavan keinoin luodaan suhde, joka mahdollistaa vaikeistakin asioista puhumisen ja ohjaamisen myös suoran palautteen keinoin. Osa toimenkuvaa on ylläpitää selkeästi ennakoitavaa ja strukturoitua arkea, sekä normaalia vuorokausirytmä ja huolehtia lapsen perustarpeista. Nuoren prosessi ja kehitys vaativat joustoa ja jatkuvaa tilanteeseen mukautumista omaohjaajilta.

Täydennyskoulutusta osastojen henkilökunnalla on mm. käytöshäiriöisten nuorten hoidosta, päihdetyöstä, vuorovaikutuksesta, psykologiasta, logoterapiasta, seksuaalineuvonnasta, traumahäiriöistä ja vakauttamisesta. Myös seikkailutoiminnasta ja valokuvauksen käytöstä sosiaalityössä löytyy kokemusta. Yksi ohjaajaa on kouluttautunut Nepsy-valmentajaksi.

PERHETYÖ

Perhe nähdään merkittävänä yhteistyökumppanina ja oman lapsensa asiantuntijana, jolla on tieto ja ymmärrys, sekä kokemukset elämästä nuoren kanssa. Tämän tiedon ja kumppanuuden hyödyntäminen mahdollistaa parempien ja pitkäkestoisten tulosten saavuttamisen. Perhetyön aloittamisesta, arvioinnista ja suunnittelusta vastaa perhetyöstä vastaava ohjaaja.

Perhetyön intensiteetti, sisältö ja kokoonpano ratkaistaan aina tapauskohtaisesti. Jokaisen nuoren kohdalla tehdään perheen kanssa alkukartoitukset ja sen jälkeen tapaamiset jatkuvat prosessiluonteisesti joko nuoren kotona tai xx:ssa. Perhetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi akuutin kriisin purkaminen nuoren tilanteeseen ja huostaanottoon liittyen, kuin myös perheen toimintamallien tarkastelu tai perheen ja nuoren historiaan tutustuminen. Työmenetelminä käytetään usein narratiivisia ja dialogisia lähestymiskeinoja

Perhetyö vaatii onnistuakseen myös perheen sitoutumisen työskentelyyn. Mitä motivoituneempi perhe on työskentelemään muutoksen aikaansaamiseksi, sitä parempia tulokset yleensä ovat. Sen vuoksi perheen motivoimiseen työskentelyn aloittamiseksi panostetaan. Joskus perhetyön optimaalista aloitusajankohtaa joudutaan miettimään; välit saattavat perheen kesken olla aluksi liian tulehtuneet asioiden pohtimiseen välittömästi nuoren tullessa xx:ään. Useimmiten keskusteluyhteys perheen kanssa kuitenkin saadaan. Joissakin tapauksissa varsinainen perhetyö ei nuoren perheessä käynnisty vanhempien vastustuksesta/väsymyksestä johtuen. Tällöinkin omaohjaajat pitävät vanhemmat ajan tasalla nuoren asioihin ja arkeen liittyen vähintään viikoittaisilla yhteydenotoilla. Kaikissa tapauksissa on tärkeää, että perhe kokee xx:n henkilökunnan ja perhetyöntekijän olevan heitä auttamassa.

Omaiset ovat tervetulleita vierailemaan xx:aan. Vanhempien matkakulut korvataan. Xx:n pihapiirissä olevassa kolmiossa on myös mahdollista yöpyä. Säännöllinen puhelimesta tehtävä yhteistyö henkilökunnan ja omaisten välillä on jatkuvaa. Nuoren lomat sovitaan yksilöllisesti. Nuoren ja tämän omaisten välistä puhelinyhteyttä ja kuulumisten vaihtoa tuetaan.

OMAOHJAAJATYÖ

Xx:ssa nuorella on kaksi omaohjaajaa ja omaohjaajuuteen panostetaan. Nuorelle mahdollistetaan omaohjaaja päivät, jolloin hänen omaohjaajaansa ei ole laskettu vuoron vahvuuteen. Näinä päivinä nuori voi yhdessä omaohjaajansa kanssa hoitaa ajankohtaisia asioita ja viettää kahdenkeskistä aikaa. Xx:ssa tavoitteena on se, että hoitokontaktin aloituksessa nuorella olisi mukana omaohjaaja. Omaohjaaja tuntee nuoren tilanteen parhaiten ja on nuoren läheisin aikuinen xx:ssa. Omaohjaajat huolehtivat tiedonkulusta niin xx:n muulle henkilökunnalle, kun nuoren huoltajille ja sosiaalityöntekijälle.

Nuoren omaohjaajat pitävät säännöllisesti yhteyttä perheeseen vähintään kerran viikossa kertoen nuoren kuulumisista, arjen sujumisesta, koulunkäynnistä jne. Kuukausiraportit toimitetaan nuoren vanhemmille. Ensisijaisesti tähdätään kuitenkin nuoren prosessin tukemiseen ottamalla perhe mukaan. Usein vanhempien ja omaohjaajien suhde muuttuu hyvin luottamukselliseksi ja läheiseksi, missä vanhemman on helppo tuoda esille vaikeitakin tunteitaan. Vanhempiin ollaan yhteydessä aina, jos jotain erityistä tapahtuu nuoren elämässä. Yhteyttä otetaan myös iloisissa ja myönteisissä merkeissä.

HOIDON JA KASVATUKSEN LÄHTÖKOHTA

Xx:ssa nuoren hoidon ja kasvatuksen lähtökohtana on moniammatillisen ymmärryksen löytyminen nuoren ja perheen tilanteesta. Vastaamme nuoren tarpeisiin tämän ymmärryksen pohjalta. Työmenetelmänä käytämme dialogista ja narratiivista lähestymistapaa, jossa yhdistyy DKT terapian ketjuanalyysi ja aggressionhallinta menetelmät. Konemaisen organisaation toimintamallin sijaan työskentelemme nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Perheen mukaan saaminen perheterapeuttiseen työskentelyyn nuoren hoidon ja kasvatuksen tueksi on tulosten kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Xx:ssa toimintakykyä ja hyvinvointia edistävän toiminnallisuuden ajatuksena on tarjota nuorille virikkeitä, liikuntaa, positiivisia kokemuksia ja elämyksiä yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Sen lisäksi, että nuoret kaipaavat erilaisia aktiviteetteja ja sisältöä arkeen, korostuu toiminnassa nuoren ja aikuisen vuorovaikutus ja kohtaaminen erilaisissa toimintaympäristöissä. Toiminnan sisällä voidaan luoda siltoja erilaisille keskusteluille ja yhteisille kokemuksille. Nuori voi tukeutua häntä hoitavaan aikuiseen ja näin saada kokemuksia luottamuksesta ja jakamattomasta huomiosta. Toiminnan avulla pystytään kohtaamaan myös erilaisia tunnetiloja, joiden hallintataitoja nuori tarvitsee elämässään. Nuorten sosiaalista toimintakykyä ja yhteisöllisyyttä edistetään viikoittaisilla osastokokouksilla, jossa laaditaan mm osaston viikko-ohjelma. Lisäksi nuorilla on yksilöllisiä päiväohjelmia riippuen siitä, käykö nuori peruskoulua vai opiskeleeko / työskenteleekö xx:n ulkopuolella tai xx:n omassa pajatoiminnassa sekä siitä, mitä nuori harrastaa.

FYYSINEN JA PSYKKINEN TERVEYS

Xx:n nuorten perusterveydenhuolto saadaan terveystakeskuksen, kouluterveydenhoidon ja hammashoidon kautta perusterveydenhuollosta. Tarvittaessa haetaan erikoislääkäri sekä hammaslääkäripalveluita yksityissektorilta.

Nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaan käytämme julkisia terveydenhoidon sekä erikoissairaanhoidon palveluja. Jokainen nuori käy Lapuan terveystakeskuksessa perusterveydestarkastuksessa sijoituksen alkuvaiheessa. Tulotarkastuksessa lääkäri kartoittaa nuoren terveydentilan ja ohjaa tarvittaessa erikoissairaanhoidon piiriin. Jos nuorella ei ole hoitokontaktia esimerkiksi Seinäjoen nuorisopsykiatrian poliklinikalle, niin nuoren tarvittavan lääkehoidon hoitaa Lapuan terveystakeskuksen lääkäri. Seinäjoen nuorisopsykiatrian poliklinikan kanssa on toimiva yhteistyö. Seinäjoen päihdepsykiatrian poliklinikan palveluja on myös mahdollista saada läheteellä. Tarvittavat terapiat hankitaan joko ostopalveluna tai kela-korvattavana terapiana.

Kiireelliseen psykiatriseen osastohoitoon/ arvioon nuori on mahdollisuus saattaa terveystakeskuksen kautta M1 tai B1 läheteellä. Muissa kiireellisissä terveydentilaan liittyvissä tilanteissa palvelut ja hoito perusterveydenhuollon kautta erikoissairaanhoidon.

XX:N KOULU

Xx:ssa toimii oma pienluokka, joka mahdollistaa koulunkäynnin nuorille, joilla on haasteita päihteiden kanssa. Opetus on järjestetty perusopetuslain mukaisesti Lapuan koululaitoksen kanssa. Erityisopettaja on Lapuan kaupungin palkkaama. Koulu toimii tiiviissä yhteistyössä muun hoito- ja kasvatustyön kanssa. Omaohjaajat vastaavat yhteydenpidosta opettajan kanssa nuoren koululaisissa.

Xx:n pienluokassa nuorten on turvallista opetella toimimaan ryhmässä ja he saavat harjoitella sekä vahvistaa sosiaalisia taitojaan. Lapuan koulutoimen oppilaanohjaaja käy tapaamassa xx:n pienluokan nuoria ja antaa tukea ja neuvoja jatko-opintoihin.

HARRASTUKSET

Xx:n lähiympäristö tarjoaa paljon erilaisia mahdollisuuksia harrastaa monipuolista toimintaa. Xx:ssa työskentelee ohjaajia, joilla on kokemusta vetää erilaisia harrasteryhmiä. Xx:ssa on oma liikuntasali, mikä mahdollistaa erilaiset pallopelit. Saliin on mahdollista levittää myös painimatto, ja osalla ohjaajista on kokemusta painin, kuntonyrkkeilyn ja itsepuolustuslajien ohjaamisesta. Salissa on mahdollisuus harjoittaa myös lihaskuntoa vapailla painoilla. Nuoria ohjataan ja tuetaan käyttämään myös lähialueen kattavaa harrastustarjontaa. Harrastuksia, joissa nuoret ovat käyneet mielellään ovat olleet mm ratsastus, nyrkkeily, tankotanssi ja kuntosali.

Xx:n pihapiiri on laaja ja turvallinen. Ulkorakennuksessa on asiakkaiden käyttöön tilava korjaus- ja pajatoimintaan sopiva halli, jonka toisessa päässä on myös nuorten kanssa rakennettu skeittiramppi. Lähiympäristössä on hyvät ulkoilu ja retkeilymahdollisuudet. Lähellä virtaavassa joessa voi kalastaa. Talvisin muutaman kilometrin päästä löytyy laskettelurinne Simpsiö.

XX:SSA TEHTÄVÄ PÄIHDETYÖ

Xx:ssa työskentelee kaksi päihdetyöstä vastaavaa ohjaajaa, jotka toteuttavat suunnitelmallista sekä tavoitteellista päihdetyötä. Heillä molemmilla on usean vuoden kokemus päihdetyöstä sekä päihderiippuvaisten nuorten kanssa työskentelystä. Toinen xx:n päihdetyöntekijä toimii myös kokemusasiantuntijana.

Xx:n päihdetyössä käytetään narratiivisia menetelmiä. Narratiivisessa päihdetyössä käytännössä luodaan asiakkaalle mahdollisuus avata omaa elämäänsä tarinan voimin ja vaihtoehtoisin kerrontakeinoin. Vaihtoehtoisten kerrontakeinojen etsimisessä keskeistä on asiakaslähtöinen eteneminen. Narratiivisuuden keinoin pyritään siihen, että nuori löytäisi itse ratkaisuja ongelmiin, sekä oppisi tunnistamaan omia onnistumisiaan. Päihdetyö on työryhmä keskeistä, joka tarkoittaa sitä, että työskentelyyn osallistuu päihdetyöntekijöiden lisäksi nuori, omaohjaajat, huoltajat ja sosiaalityöntekijä. Päihdetyö alkaa nuoren tilanteen kartoituksella nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Kartoituksella tarkoitetaan sitä, että selvitetään nuoren historia sekä nykytilanne, sekä riski- ja suojaavat tekijät. Kokonaiskuvan kartoituksen jälkeen arvioidaan päihdetyön tarve ja laajuus. Narratiivinen päihdetyö sisältää dialogisia ja ratkaisukeskeisiä keskusteluja, päihteidenkäytön seurannan, motivointia, narratiivisen tarinan rakentamista ja useita eri menetelmiä, kuten: aikajana, sukupuoli, tulevaisuuden muistelu sekä kolmen talon malli. Xx:n päihdetyön kokonaistavoitteena on päihhteettömän elämän rakentaminen. Xx:n päihdetyössä uskotaan, että muokkaamalla nuoren ajatuksia ja uskomuksia itsestään saadaan aikaan muutosta käyttäytymisessä ja tunnekokemuksessa. Xx:n päihdetyön tavoitteena on auttaa asiakasta oivaltamaan ja ymmärtämään omaa kokemusmaailmaansa sekä käyttäytymistään ja siten löytämään keinoja näiden muuttamiseen myös käytännössä. Päihdetyöntekijät kirjoittavat tarvittaessa yhteenvedon/lausunnon nuoren kanssa tehdystä työstä.

Toiminnallisuus on myös yksi xx:n päihdetyön tärkeä elementti, jonka myötä päihderiippuvuudesta kuntoutuvalle nuorelle tarjotaan päihteiden käytön tilalle mielekästä toimintaa arkeen. Nuoren tarpeista ja tilanteesta riippuen arkeen kuuluu koulu tai työtoiminta, nuoren omat harrastukset sekä yhteisöllisyyttä ja nuorten sosiaalisia taitoja tukevat osaston yhteiset toiminnot ja retket. Xx:ssa on oma työpaja, jossa nuoret voivat osallistua työtoimintaan.

ARVIOINTIJAKSO

Arviointijakson kesto on yksilöllinen, mutta keskimäärin 1-2kk. Päihdetyö alkaa nuoren tilanteen kartoituksella nuoren ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Kartoituksella tarkoitetaan sitä, että selvitetään nuoren historia sekä nykytilanne.

Kokonaiskuva rakennetaan ennakkotietojen ja nuoren, huoltajien, sosiaalityöntekijän sekä tarvittaessa muiden tahojen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Kokonaiskuvan kartoituksen jälkeen arvioidaan päihdetyön tarve ja laajuus. Sijoituksen alussa nuorelle varataan terveystarkastus aika terveyskeskukseen fyysisen- ja psyykkisen hyvinvoinnin tarkastamiseksi, sekä mahdollisten lähetteen hankintaa varten. Päihdetyö sisältää dialogisia ja ratkaisukeskeisiä keskusteluja, päihteidenkäytön seurannan, motivointia, narratiivisen tarinan rakentamista ja useita eri menetelmiä, kuten: aikajana, sukupuoli, tulevaisuuden muistelu sekä kolmen talon malli. Päihteidenkäytön vakavuutta arvioidaan DUDIT-, DUDIT-E-, DAST20-, AUDIT- kyselykaavakkeilla.

Arviointijakson aikana on mahdollista toteuttaa myös ns. päihdekatko lastensuojelun rajoitustoimenpitein (LVR, henkilönkatsastus, YPR). Päihdetyössä käytetään tarvittaessa ulkopuolista kokemusasiantuntijaa xx:n oman kokemusasiantuntijan lisäksi. Arviointijakson aikana selvitetään tarvittavat yhteistyökumppanit, kuten esimerkiksi nuorisopsykiatrianpoliklinikka, NA-ryhmä, terveyskeskus.

HOITOJAKSO

Toiminnallisuus on yksi xx:n päihdetyön tärkeä elementti, jonka myötä päihderiippuvuudesta kuntoutuvalle nuorelle tarjotaan päihdeiden käytön tilalle mielekästä toimintaa arkeen. Nuoren tarpeista ja tilanteesta riippuen arkeen kuuluu koulu tai työtoiminta, nuoren omat harrastukset sekä yhteisöllisyyttä ja nuorten sosiaalisia taitoja tukevat osaston yhteiset toiminnat ja retket. Hoitojakso sisältää myös yksilöllisiä päihdetyön istuntoja päihdetyöntekijän kanssa.

Istuntojen päätavoite on mielekkään, päihteettömän tulevaisuuden rakentaminen ja siihen motivointi. Päihdetyön keskiössä on nuoren oman motivaation herääminen päihteettömään elämään.

Xx:ssa toimintakykyä ja hyvinvointia edistävän toiminnallisuuden ajatuksena on tarjota nuorille virikkeitä, liikuntaa, positiivisia kokemuksia ja elämyksiä yhdessä turvallisen aikuisen kanssa. Sen lisäksi, että nuoret kaipaavat erilaisia aktiviteetteja ja sisältöä arkeen, korostuu toiminnassa nuoren ja aikuisen vuorovaikutus ja kohtaaminen erilaisissa toimintaympäristöissä. Toiminnan sisällä voidaan luoda siltoja erilaisille keskusteluille ja yhteisille kokemuksille.

Nuori voi tukeutua häntä hoitavaan aikuiseen ja näin saada kokemuksia luottamuksesta ja jakamattomasta huomiosta. Toiminnan avulla pystytään kohtaamaan myös erilaisia tunnetiloja, joiden hallintataitoja nuori tarvitsee elämässään. Päihderepsahduksia puretaan yhdessä nuoren kanssa ketjuanalyysin avulla.

RAPORTOINTI

Xx:n päihdetyö on aina suunnitelmallista sekä dokumentoitua. Jokainen päihdetyönistunto kirjataan asiakastietojärjestelmä Nappulaan. Tarvittaessa päihdetyöntekijät kirjoittavat nuoren tilanteesta lausunnon, josta selviää lähtökohta, nykytilanne, sekä päihdetyöntekijän arvio päihdetyön tarpeellisuudesta ja riippuvuuden vakavuudesta.